

ЦЕНТЪР ЗА
ИКОНОМИЧЕСКО
РАЗВИТИЕ

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ

ПРИОРИТЕТИТЕ ЗА БЪЛГАРИЯ

София, април 2005 г.

Тази брошура се публикува с финансовата подкрепа
на Британското посолство, София.

Изданието е подготвено за представяне на конференция на тема "Предизвикателствата на Лисабонската стратегия – постигане на растеж и заетост чрез образование и квалификация" (София, 26 април 2005 г.), съвместно организирана от Британското посолство в България и Центъра за икономическо развитие. Това е третата по ред конференция, посветена на Програмата от Лисабон и напредъка на България в изпълнението на поставените в нея цели, а изданието е част от поредицата публикации на ЦИР по темата.

Центърът за икономическо развитие е български неправителствен изследователски институт в областта на икономическата политика, създаден през 1997 година. Неговата цел е да подпомага икономическото развитие на България чрез насърчаване на обществената дискусия по икономически проблеми и разработване на варианти на икономическа политика.

© Център за икономическо развитие, 2005

София 1408, ул. „Балша" 1, бл. 9
ел. поща: ced@ced.bg
Интернет адрес: www.ced.bg

ISBN 954-9821-35-8

Дизайн и предпечат: „Рекламна къща ФАКТОР" ООД

Печат: „ИКО Бизнес" АД

СЪДЪРЖАНИЕ

ОТ ОЦЕЛЯВАНЕ КЪМ УСПЯВАНЕ	5
<i>Меглена Кунева, министър по европейските въпроси</i>	
СЪВМЕСТНИ УСИЛИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА РАСТЕЖ И ЗАЕТОСТ. НОВО НАЧАЛО ЗА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ	9
<i>Резюме на Доклада на Комисията на Европейските общности пред пролетния Европейски съвет, февруари 2005 г.</i>	
НОВ СТАРТ НА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ: ПАРТНЬОРСТВО ЗА РАСТЕЖ И ЗАЕТОСТ	27
<i>Заключения на Председателството на Европейския съвет, 23 март 2005 г.</i>	
ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЦЕЛИТЕ ОТ ЛИСАБОН – КЪДЕ СМЕ НИЕ?	41
<i>Анализ на Центъра за икономическо развитие</i>	

От оцеляване към успяване

Формално България винаги е била в Европа. Но на въпроса на кои страни ви прилича тя, 70 на сто от българските граждани казват – на балканските, и едва 20 на сто – на европейските. И непрекъснато говорим за нашия път към Европа, за завръщането ни в европейския дом. Затова и натоварваме членството си в Съюза с толкова много екзистенциалност, а не само с икономически очаквания. Преживяването на комунизма ни е научило, че един икономически ред никога не се развива в среда, свободна от ценности.

Тази екзистенциалност е подсилена и от факта, че за България Европейският съюз неизменно е бил образ на Западния свят, на свободата и демокрацията, на правовия ред, на защитените човешки права, на личното достойнство. Затова и заявката за членство в ЕС от страна на България от самото начало е заявка за доброволно влизане в света на разбирателството, сигурността, свободата, солидарността, благосъстоянието, мобилността.

За поколения българи настоящото подписване на Договора за присъединяване на Република България към ЕС е своеобразна реабилитация, завръщане там, откъдето насилствено сме били откъснати. А за новите поколения е сбъждане на мечтата да сме част от глобализирана Европа, да сме част от света на европейското гражданство и общия европейски дух.

Не искам да кажа, че в България ЕС не е и приказка за по-качествен живот и по-висок стандарт, от която се очаква да има щастлив край. Разбира се, че членството се обвързва с надежди за икономически растеж, разширяване и усилване на системите за социална защита и излизането на общия европейски пазар. ЕС е основан така – като територия на солидарността, в която по-богатите и успяващите помагат на по-бедните и изоставащите. Нормално е и ние, българските граждани, да свързваме мечтата си за успех с членството в Съюза.

Още повече че благодарение на единните усилия на политиците от различни партии и на администрацията, в чиято работа имаше приемственост, благодарение на всички институции, които говореха на един език, и благодарение на активността на гражданското общество, ние подписваме Договор, който защитава българските национални интереси и който ни осигурява финансова рамка като тази на страните от десетката – ще получаваме в пъти повече пари, отколкото ще внасяме.

Често ме питат не са ли обаче непосилни изискванията пред нас, ще се справим ли. Ами ако е непосилно да се изискват чиста околна среда, високо качество на живот, здравословни храни, значи са непосилни. Но нали ние точно това искаме – да живеем като останалите европейци.

Да, с Договора европейските изисквания стават факт. Спазим ли ги, въведем ли европейските стандарти, ще можем да търгуваме в цяла Европа, ще се превърнем в привлекателна туристическа страна, самите ние ще живеем по-добре.

Има държави, които са направили чудеса от своето членство. Надявам се да сме от тях. Но трябва да сме наясно – за да стане това, нужно е да продължим с реформите. Не бива да губим темпото, нито състезателния си дух, благодарение на които се преборихме достойно за своето заслужено място в Обединена Европа. Не можем да си позволим да отлагаме живота си. Времето има висока цена.

Ще нараснат и отговорностите ни, защото все повече ще се чува и зачита гласът ни в европейските институции, все повече ще сме сред тези, които ще строят Европа. Ще бъдем пример за балканските страни в процеса на интегриране към ЕС и така постепенно ще станем фактор при превръщането на региона в неделима част от общоевропейското пространство.

И най-сетне, трябва да свикнем с мисълта, че Европа няма да дойде да ни премете улиците, да ни подреди къщите, да ни промени мисленето. Ние сами трябва да се справим с проблемите в страната си, ние сами трябва да имаме волята за промяна – навън и в нас.

Тази промяна не изисква много. Тя изисква едно простичко нещо – всеки да си върши работата максимално добре. Вършим ли я, ще имаме всичко онова, което европейците – по думите на премиера на Люксембург и председател на Европейския съвет в рамките на люксембургското председателство Жан-Клод Юнкер – искат: добри условия за бизнеса, финансиране и отворени пазари, достъп до новите технологии, качествено и прагматично образование, социално осигуряване, по-високи пенсии, чиста околна среда, възможности за пътуване.

Ревизираната Лисабонска стратегия поставя като приоритети за целия ЕС през следващите 5 години растежа и заетостта – за което малките и средните предприятия ще играят ключова роля. Тя се фокусира върху изграждането на общество, основано на знанието, призовава към увеличаване на финансирането за изследователска дейност, залага идеята за създаване на Европейски технологичен институт и като цяло

подтиква да насочим усилията си към това да направим Европа още по-привлекателно място за работа и инвестиции.

Тези условия и критерии поставят рамката, в която икономиките на страните от Съюза ще се развиват така, че да бъдат конкурентоспособни. В тази рамка ще се впише и България. Направим ли го, успяващите в държавата постепенно ще стават все повече и повече в сравнение с оцеляващите.

Меглена Кунева,
министър по европейските въпроси

СЪВМЕСТНИ УСИЛИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА РАСТЕЖ И ЗАЕТОСТ. НОВО НАЧАЛО ЗА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ

Доклад на Комисията на Европейските общности
пред пролетния Европейски съвет

(резюме)

Брюксел, февруари 2005 г.

Предговор

Растеж и заетост: ново начало за Лисабонската стратегия

Помислете само – каква би могла да бъде Европа! Помислете за присъщите на нашия разширен Съюз преимущества! Помислете за неувоенния му потенциал като източник на благоденствие, възможности и справедливост за всички негови граждани! Европа може да бъде вдъхновяващ пример на икономически, социален и екологичен прогрес за останалия свят.

Именно в такъв дух на реалистичен оптимизъм новият състав на Европейската комисия разработи своите политически препоръки във връзка със средносрочния преглед на Лисабонската стратегия – нашия амбициозен план за реформа, приет от Европейския съвет през март 2000 година.

Ние, европейците, имаме всички основания да гледаме положително на икономическия си потенциал. Успехите ни от втората половина на ХХ в. са наше солидно наследство. След половин век мир европейската икономика е сред най-развитите в света, обединена в уникалния политически съюз на стабилни и демократични държави членки. Съюзът създаде единен пазар, поддържан за участващите държави от единна валута, която заздравява икономическата стабилност и задълбочава възможностите за икономическа интеграция. Изградихме уникален социален модел, който се характеризира с широко гражданско участие. Основните ни образователни стандарти са високи; научноизследователската ни база е солидна и се крепи на вековни традиции. Европа е родина на динамични, новаторски предприятия, отличаващи се със забележителна конкурентоспособност. Най-добрите от тях проявяват впечатляваща способност за обновление. Постигнали сме повече по пътя на устойчивото развитие от който и да било друг регион в света.

Постигнали сме всичко това заедно, като партньори – европейските институции, правителствата и администрациите на национално, регионално и местно равнище, социалните партньори и гражданското общество – работейки рамо до рамо в името на общи цели.

Това наше наследство е съществен залог за перспективата, която ни сплотява – перспективата, прогласена в Конституцията, за „устойчиво развитие на Европа въз основа на равномерен икономически растеж и ценова стабилност, високо конкурентоспособна социална пазарна икономика с цел да бъде постигната пълна заетост и социален прогрес при

висока степен на опазване и подобряване на качеството на околната среда“.

За последните 50 години беше постигнат изключителен напредък, но в променящия се свят Европа не може да спре дотук. Ето защо преди пет години държавните и правителствените ръководители поеха ангажимент за осъществяване на амбициозна програма за промяна, целяща да превърне Европейския съюз в най-динамичната и конкурентоспособна икономика на знанието в света, способна на устойчив икономически растеж, предлагаща повече и по-добри работни места, отличаваща се с по-висока степен на социална сплотеност и грижовно отношение към околната среда.

Днес си даваме сметка, че напредъкът в изпълнение на програмата е по-скоро непоследователен. Редица от фундаменталните предпоставки за европейското възраждане са налице, но практическите резултати на европейско и на национално равнище са просто недостатъчни. Причините не се свеждат единствено до икономическите затруднения, които възникнаха след стартирането на Лисабонската стратегия, а и до твърде претоварения политически дневен ред, липсата на координация и противоречивите понякога приоритети. За някои това означава, че следва да се откажем от амбициите си отпреди пет години. Комисията не приема този извод. Напротив, предизвикателствата, пред които сме изправени, са още по-неотложни днес предвид процесите на застаряване на населението и глобалната конкуренция. Ако не потвърдим още по-категорично поетите ангажименти, ако още по-енергично и целенасочено не се обърнем с лице към предизвикателствата, толкова по-скоро ще бъде поставен под въпрос нашият модел на европейско общество, нашите пенсии, нашето качество на живот.

Необходимостта от незабавни действия се потвърждава от доклада, публикуван миналия месец декември от Групата на високо равнище под председателството на Вим Кок. Докладът формулира изключително тежко предизвикателство: „Лисабонската стратегия е още по-неотложно необходима днес предвид продължаващото изоставане по растеж в сравнение със Северна Америка и Азия и ниския демографски прираст и застаряването на населението в Европа. Времето тече, нямаме никакви основания за самодоволство. Изпълнението на Стратегията следва да се подобри, за да наваксаме пропуснатото време.“ Изправена пред това предизвикателство, Европа трябва да повиши производителността на труда и да осигури работа на повече хора.

При запазване на сегашните тенденции потенциалът за растеж на европейската икономика ще намалее наполовина през идните десетилетия до едва над 1 на сто.

Икономическите показатели на Европа се отклоняват от тези на нашите конкуренти в други части на света. Тяхната производителност нараства по-бързо; инвестирани са повече в изследователска и развойна дейност. Тепърва ни предстои да създадем структурите за по-правилното прогнозиране и управление на промените в нашата икономика и общество. Нямаме все още концепция за общество, което интегрира еднакво добре както стареещите, така и младежите, особено що се отнася до развитието на работната сила, чиято текуща динамика хвърля сянка върху перспективите както за дългосрочен растеж, така и за социална кохезия.

Комисията се издигна на висотата на предизвикателството със своето предложение за Стратегически цели на Съюза: „възстановяването на темповете на растеж е от жизнено значение за постигането на благоденствие, може отново да доведе до пълна заетост и е основа на социалната справедливост и възможностите за реализация на всеки. Растежът е съществено необходим и за укрепването на световната позиция на Европа, както и за способността ѝ да мобилизира ресурси в отговор на множеството глобални предизвикателства.“

Нужна ни е динамична икономика, за да осигурим постигането на по-широките си социални и екологични амбиции. Ето защо обновената Лисабонска стратегия съсредоточава вниманието върху растежа и заетостта. За тази цел е необходимо:

- **Европа да стане по-привлекателно място за инвестиции и труд**
- **Иновациите и знанията да се превърнат в туптящото сърце на Европа**
- **Да формулираме в различните области политика, която позволява на нашите стопански дейци да създават повече и по-добри работни места**

Поставянето на растежа и заетостта като непосредствена задача върви ръка за ръка с утвърждаването на социалните и екологичните ни цели. Лисабонската стратегия е съществен компонент от генералната цел за устойчиво развитие, формулирана в Договора: подобряване на благосъстоянието и условията на живот по устойчив начин за днешните и бъдещите поколения. За постигането на тази цел допринасят както Лисабонската, така и Стратегията за устойчиво развитие. Допълвайки

се взаимно, двете стратегии разчитат на специфични инструменти и предвиждат резултати в различни времеви диапазони.

Комисията изцяло ангажира дейността си в посока към устойчиво развитие и модернизиране и утвърждаване на европейския социален модел. Това не би било възможно без по-високи темпове на растеж и по-пълна трудова заетост. Извършен е преглед на Стратегията за устойчиво развитие и на Социалния план; през идните седмици преди пролетния Европейски съвет ще бъдат направени съответните предложения. Наред с това следва да продължим съвместните усилия с нашите международни партньори за преодоляване на глобалните макроикономически дисбаланси, тъй като стимулирането на растежа е от полза както за Съюза, така и за партньорите ни.

„Лисабон“ следователно налага необходимостта от незабавни действия; в Европа са налице сериозни основания за взаимодействие.

Цената на бездействието и разединението е висока и измерима. „Цена на не-Европа“ се потвърждава от значителен обем научнообосновани данни. Цифрите невини дават неоспорими аргументи, но неизпълнението на „Лисабон“ действително има цена. Най-красноречивото доказателство за това е растящата разлика между потенциала за растеж на Европа и на останалите икономически партньори. От друга страна, огромна е потенциалната изгода от разширяването и задълбочаването на икономическата интеграция в разширена Европа.

Средносрочният преглед формулира начините, по които бихме могли да се справим с предизвикателствата на растежа и заетостта. Лансира се идеята за „Партньорство за растеж и заетост“, обезпечено с Програма за действие на равнището на Съюза и Национални програми за действие, съдържащи твърди ангажименти. Формулирани са три основни насоки:

- **Първо, действията на Европа следва да бъдат по-целенасочени.** Следва да съсредоточим всичките си усилия върху реализирането на конкретна политика с максимално практическо въздействие. Това означава да спазваме поетите обещания, да доразвиваме реформите, които са в ход във всяка държава членка, да предприемаме нови действия, когато са необходими за поддържане на избрания курс. Необходимо е строго подреждане на приоритетите от страна на Комисията, както и солидна подкрепа от страна на Европейския съвет и Европейския парламент.

- Второ, необходимо е **да мобилизираме подкрепа за промяната**. Пораждането на широка и действена съпричастност към целите от Лисабон е най-добрият начин думите да бъдат превърнати в дела. Всеки, който е заинтересован от успеха на „Лисабон“, на всяко равнище следва да участва в осъществяването на реформите. Реформите трябва да бъдат включени в националния политически дебат.
- Трето, необходимо е **да опростим и оптимизираме Стратегията**. Това означава повече яснота относно действията на всеки; опростяване на отчетността и обезпечаване на реализацията чрез Програмите за действие на равнището на Съюза и на национално равнище. Следва да бъдат приети интегрирани Лисабонски насоки, които да очертават рамките на предприеманите от държавите членки действия, и само един отчет за постигнатия напредък на равнището на ЕС, и само един отчет на национално равнище. По този начин значително ще се намали бремето на отчетността от страна на държавите членки.

Всичко това трябва да бъде поставено на фона на по-широки реформи. Намеренията ни за промяна следва да бъдат обезпечени със съответните ресурси както на равнището на ЕС, така и на национално равнище.

Надеждните макроикономически условия са от съществено значение като опора на ефикасните усилия за повишаване на потенциала за растеж и заетост. Предложените промени в Пакта за стабилност и растеж на Европейския съюз – правилата на равнището на Съюза, които регламентират националната бюджетна политика – би следвало да допринесат за по-нататъшното стабилизиране на икономиката, като същевременно дават възможност на държавите членки да играят пълноценна роля в създаването на условия за дългосрочен растеж.

На европейско равнище дебатът за бъдещата финансова рамка на Съюза до 2013 година (Финансовите перспективи) трябва да отчита последиците от нашите Лисабонски намерения, подкрепяйки приоритетите от Лисабон в рамките на бъдещия бюджет на ЕС. Необходимо е да осигурим подкрепата и капиталовложенията, от които се нуждае модерната, основана на знанието икономика; да оползотворяваме ресурсите по начин, който ни дава възможност да се приспособим към променящите се социално-икономически условия; да реализираме програми, които стимулират държавите членки да насочват собствените си обществени разходи към целите от Лисабон. Предложенията на Комисията за Финансовите перспективи отразяват тези приоритети.

Ако съумеем да съчетаем решимостта за действие, ресурсите и добрите идеи; ако съумеем до края на десетилетието да ги превъплътим в трайни и реални промени; ако действително подкрепим „Лисабон“, като наваксаме изоставането по инвестиции и подновим усилията за по-висока степен на кохезия между частите на континента – тогава бихме могли отново уверено да тръгнем по пътя към целите от Лисабон.

Това е новото начало, от което се нуждае Европа.

Резюме

Преди пет години Европейският съюз стартира амбициозен план за реформа. В продължение на изтеклата година Комисията извърши преглед на постигнатия напредък, който породил оживен дебат на европейско и национално равнище между всички заинтересовани от успеха на „Лисабон“. Наред с това Комисията се възползва от дейността на Групата на високо равнище под председателството на Вим Кок, която представи своя доклад миналия месец ноември. Днес е налице консенсус по становището, че Европа далеч не е реализирала потенциала за промяна, съдържащ се в Лисабонската стратегия. И макар нито диагнозата, нито лечението да са предмет на спор, реален напредък не е постигнат.

Настоящият доклад, чиято поява съвпада с изтичането на половината от срока на Лисабонската стратегия, посочва начините, по които бихме могли заедно да работим за бъдещето на Европа, като подновим редовното изпълнение на Стратегията.

Обновената Лисабонска стратегия – какво ще се промени?

Комисията предлага нов старт на Лисабонската стратегия чрез съсредоточаване на усилията ни върху две главни задачи – осъществяването на по-висок траен растеж и създаването на повече и по-добри работни места. Преодоляването на предизвикателството на растежа и заетостта е ключът към ресурсите, които са ни необходими, за да реализираме по-широките си икономически, социални и екологични амбиции. От своя страна постигането на тези по-широки цели би затвърдило успеха на реформите. За всичко това са жизнено необходими надеждни макроикономически условия и в частност ориентирана към стабилност макроикономическа политика и разумна бюджетна политика.

1. Осигуряване на практически резултати

Практическите резултати са главният проблем за Лисабонската стратегия както на европейско, така и на национално равнище. **Изпълнението на плана за реформа налага възобновяване на партньорството за растеж и заетост.**

Единният пазар, еврото, осъщественото наскоро разширяване сочат **потенциала на Съюза да си поставя и постига амбициозни цели.** В продължение на половин столетие Съюзът съумя да заздравя мира и благоденствието, да се справи с лекота с непрекъснато променящата се икономическа, социална и политическа обстановка. Това Съюзът винаги е постигал чрез формулирането на общи цели и полагането на съвместни усилия от всички – Съюза и държавите членки, правителствата и гражданското общество, деловите среди и гражданите. Същата динамична нагласа бе двигател на мащабния план за реформа, приет през март 2000 г. от Европейския съвет в Лисабон. Лисабонската стратегия очерта пътя към една конкурентоспособна, осигуряваща възможности за всеки, основана на знанието икономика – даваща европейски отговор на неотложните предизвикателства, пред които е изправен континентът.

Днес си даваме сметка, че поради стечение на икономически обстоятелства, международна несигурност, забавен напредък в държавите членки и постепенната загуба на ориентири сме допуснали да се отклоним далеч от Лисабонския ни курс. При това предизвикателствата са още по-неотложни предвид конкуренцията в глобален мащаб и застаряването на населението – фактори, които са още по-очевидни днес, отколкото преди пет години. Тази оценка се споделя от доклада, представен от Групата на високо равнище под председателството на Вим Кок¹. В доклада се подчертава **недостатъчният напредък** на Европа към целите, формулирани в Лисабонската стратегия. Ето защо се налага да положим усилия за възстановяване на доверието в способността на Европа да създава подходящи условия за постигането на собствените си цели. Европа може да се опре на богатата си традиция и многообразие, на своя уникален социален модел, както и да почерпи нови сили от осъщественото наскоро разширяване, което я превръща в най-големия единен пазар и търговски блок в света.

Най-важният извод на доклада „Кок“ е, че „насърчаването на растежа и заетостта в Европа е следващият мащабен европейски проект“. Коми-

¹ Report from the High Level Group on the Lisbon Strategy, chaired by Wim Kok, November 2004.
http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/group/index_en.html

сията предлага Лисабонската стратегия да бъде наново съсредоточена върху действия, които стимулират **растежа и заетостта** по начин, изцяло **съобразен с целта за устойчиво развитие**. Действията в рамките на Стратегията следва да засилят потенциала на Съюза за постигане и по-нататъшно развитие на нашите цели в областта на екологията и социалната политика. Сега обаче предизвикателството се състои във формулирането на стратегия, насочена към областите, в които резултатите на Европа не са добре (напр. нашия стагнирал растеж и недостига на нови работни места).

Стратегията следва да бъде придвижена напред чрез едно обновено партньорство между държавите членки и Съюза при пълноценното участие на социалните партньори. Новата Лисабонска стратегия е по необходимост широка, но разковничето за нейния успех се състои в ограничен кръг политически приоритети. Върху тях следва да съсредоточим усилията си, за да гарантираме успеха на цялото. От съществено значение ще бъдат реалните резултати, поради което е спешно необходимо усъвършенстването на действащите механизми за тяхното постигане. Оттук възниква и необходимостта от оптимизиран и ефикасен метод на работа за осъществяване на стратегията, обединяващ усилията на Съюза и на държавите членки. За да стане това, към Лисабонската стратегия трябва да бъдат съпричастни всички заинтересовани от нейния успех на равнището на Съюза, както и на национално, регионално и местно равнище – държавите членки, европейските граждани, парламентите, социалните партньори и гражданското общество, както и всички общностни институции. Всички те следва да участват в строежа на европейското ни бъдеще. Та нали в крайна сметка всеки ще може да се възползва от бъдещето, което чертае Лисабонската стратегия! Обновената Лисабонска стратегия цели да разгърне потенциала на нашите граждани. Тя ни дава възможности и общ хоризонт на напредък.

Що се отнася до процеса на равнището на ЕС, **Комисията** ще продължава да играе централната си роля на инициатор на политиката и гарант на нейното изпълнение.

Комисията приканва Европейския съвет, който ще заседава през март, да стартира наново Лисабонската стратегия като форма на Европейско партньорство за заетост и растеж. Партньорството ще има една-единствена цел: да съдейства и да ускори осъществяването на реформите, необходими за стимулиране на растежа и заетостта.

Партньорството трябва да допринесе значителна „добавена стойност“, за да доведе до осезаеми резултати в кратки срокове:

- **Осигуряване на взаимодействие между различните субекти.** Мобилизираността и колективните усилия са ключови елементи на партньорството. Предизвикателствата пред нас са общи предизвикателства и засягат нашия модел на развитие. Всички заедно трябва да се издигнем на висотата на тези предизвикателства – в края на краищата индивидуалният принос на всеки е от съществено значение за колективния ни успех. Масштабите на предизвикателствата са такива, а икономиките ни са така взаимозависими, че нито една държава членка не би могла да се справи със задачата сама.
- **Приобщаване на всички субекти** към поставените цели и осъществяваните реформи. Лисабонската стратегия не успя да привлече в достатъчна степен ангажираността на основните субекти в полза на конкретните резултати, особено на национално равнище. Мобилизацията може да бъде постигната само ако различните субекти проявяват лична загриженост по отношение на предложените политически действия, ако са действително въввлечени в процеса на вземане на решения и тяхното изпълнение. Ето защо държавите членки следва да бъдат приканени да разработят единна национална програма за действие – въз основа на широко обсъждане, както и единен национален доклад по Лисабонската стратегия.
- **Пренасочване на усилията** към приоритетни и конкретно осезаеми цели, подкрепени от мерки с реално въздействие върху растежа и заетостта. Това е от фундаментално значение за успеха на „Лисабон“. Тъкмо чрез недвусмислено, ясно формулирани приоритети и конкретни действия бихме могли да привлечем подкрепата и ангажираността на хората.

От своя страна **държавите членки** ще трябва да осъществят съгласувания обем неосъществени по график реформи. За тази цел следва да бъдат приети Национални лисабонски програми.

II. Обновена Лисабонска програма за действие

Настоящият доклад не е опит за „пренаписване“ на Лисабонската стратегия, но посочва нови действия на европейско и национално равнище, които да способстват за постигането на нашата Лисабонска перспектива.

По-привлекателно място за инвестиции и труд

- Разширяване и задълбочаване на вътрешния пазар
- Усъвършенстване на регулирането на европейско и национално равнище
- Осигуряване на свободни и конкурентни пазари в Европа и отвъд нейните граници
- Разрастване и усъвършенстване на европейската инфраструктура

- ✓ Трябва да разширим и задълбочим вътрешния пазар. Държавите членки трябва да подобрят **прилагането на действащото законодателство на ЕС**, така че предприятията и потребителите действително да усетят ползата от него. В редица държави членки основни пазари като далекосъобщенията, енергетиката и транспорта са отворени за конкуренция само на думи – и то далеч след изтичането на крайните срокове, които самите държави членки са приели.
- ✓ За **доизграждането на единния пазар** все още са необходими сериозни реформи, на които следва да бъде отдадено конкретно значение: пазарите на финансови услуги и услугите като цяло, предложението REACH, обща консолидирана данъчна база за облагане на корпоративния доход, общностният патент.
- ✓ Трябва да се подобри регулаторната среда. През март Комисията ще подеме **инициатива за нова регулаторна реформа**; ще прибягнем до външен експертен потенциал за консултиране относно качеството и методологията на провежданите от нас оценки на въздействието.
- ✓ Правилата за конкуренцията трябва да бъдат прилагани изпреварващо. По този начин ще повишим доверието на потребителите. В сектори като енергетиката, далекосъобщенията и финансовите услуги ще бъдат проведени **секторни прегледи на препятствията пред развитието на конкуренцията**.
- ✓ Европейските стопански дейци също се нуждаят от свободни глобални пазари. Съюзът ще настоява енергично за **завършването и прилагането на договореностите от Доха**, както и за постигането на напредък в други двустранни и регионални икономически взаимоотношения.

Знания и иновации за растеж

- Увеличаване и усъвършенстване на капиталовложенията в изследователската и развойна дейност
- Облекчаване на иновациите; усвояване на информационните и комуникационните технологии, и на устойчивото оползотворяване на ресурсите
- Мерки, допринасящи за създаването на солидна европейска промишлена база

- ✓ Държавните органи на всички равнища в държавите членки трябва да работят в подкрепа на иновациите, като се стремят да **превръщат в реалност нашата концепция за общество на знанието**. Тези усилия би следвало да се подпомагат от по-нататъшното внимание, отделяно от Съюза на области като информационното общество, биотехнологиите и екологичните иновации.
- ✓ Необходими са повече капиталовложения както в **държавния, така и в частния сектор за изследователска и развойна дейност**. На равнището на Съюза е необходимо по-скорошното приемане от Европейския парламент и от Съвета на следващата Рамкова програма в областта на научните изследвания, както и на нова програма за конкурентоспособност и иновации. Проектите на тези документи ще бъдат представени през април.
- ✓ В рамките на генералната **реформа на политиката в областта на държавните помощи**, която предстои да започне по-късно тази година, държавите членки, регионалните и другите обществени субекти ще разполагат с по-широко поле за дейност в подкрепа на научните изследвания и иновациите, провеждани в частност от малките и средните предприятия в ЕС.
- ✓ Разпространяването на знания чрез една **висококачествена образователна система** е най-добрият начин за гарантиране на дългосрочната конкурентоспособност на Съюза. В частност Съюзът трябва да се погрижи нашите висши учебни заведения да са в състояние да се конкурират с най-добрите в световен мащаб, като бъде завършено изграждането на Европейската зона за висше образование.
- ✓ Комисията ще излезе с предложение за създаването на **Европейски технологичен институт**.

- ✓ Комисията ще оказва подкрепа и ще насърчава „**иновационните полюси**“, предназначени да съдействат на регионалните субекти за обединяване на най-талантливите научни и стопански умове при подходящо ресурсно обезпечаване, така че идеите по-бързо да преминават от научните лаборатории към производствените цехове.
- ✓ Комисията и държавите членки трябва да активизират усилията си за **насърчаване на екологичните иновации**, които могат да доведат до значително повишаване на качеството на живота, както и до икономически растеж и заетост, в области като устойчивото оползотворяване на ресурсите, изменението на климата и енергийната ефективност.
- ✓ Изграждането на партньорски взаимоотношения с промишлените среди ще бъде стимулирано и от **Европейските технологични инициативи**, които доразвиват натрупания опит при разработката на спътниковата навигационна система „Галилей“. Първата такава инициатива следва да се появи през 2007 година, след като вече е започнато осъществяването на следващата Рамкова програма в областта на научните изследвания.

Създаване на повече и по-добри работни места

- Привличане на повече хора към трудова заетост и модернизация на системите за социална защита
- Повишаване способността за адаптация на трудещите се и на предприятията, и гъвкавостта на трудовите пазари
- Повече вложения в човешкия капитал чрез по-добро образование и професионална квалификация

- ✓ **Приканваме социалните партньори да участват в разработването на съвместна Лисабонска програма за действие** преди пролетния Европейски съвет през 2005 година, като формулират своя принос за постигането на Лисабонските цели.
- ✓ Държавите членки и социалните партньори трябва да **увеличат усилията си за повишаване на заетостта**, като провеждат в частност активна политика за заетост, която подпомага заетите лица и им осигурява стимули да поддържат заетостта си; разработват активна политика по отношение на застаряването на работната

сила, предотвратяваща преждевременното прекратяване на трудовата активност; и модернизират системите за социална защита, така че те и занапред да предлагат сигурността, от която хората се нуждаят, за да приемат настъпващите промени.

- ✓ Бъдещето на Европа и бъдещето на Лисабонската стратегия са тясно свързани с **младите хора**. Съюзът и държавите членки трябва да се погрижат предвижданите реформи да осигуряват първи шанс в живота на младите, както и уменията, които ще им бъдат необходими през целия живот. Съюзът трябва също да разработи своите приоритети в отговор на демографското предизвикателство, пред което сме изправени.
- ✓ Държавите членки и социалните партньори трябва да повишат **способността за адаптация на трудещите се и на предприятията, както и гъвкавостта на трудовите пазари**, така че Европа да може да се пригоди към реструктурирането и пазарните промени.
- ✓ Предвид намаляващата численост на работната сила необходим ни е **добре обмислен подход към законната миграция**. Комисията възнамерява до края на 2005 година да представи план, отразяващ резултатите от общественото обсъждане, което е в ход.
- ✓ Европа се нуждае от **повече и по-ефикасни капиталовложения в образованието и професионалното обучение**. Чрез съсредоточаване на усилията на европейско и на национално равнище върху професионалната квалификация и усвояването на знания и умения през целия живот бихме облекчили преминаването от една работа на друга. Тези усилия ще бъдат подкрепени с предстоящото приемане тази година на **Програмата за усвояване на знания и умения през целия живот** на равнището на Съюза, а през 2006 година – с представянето на съответните национални стратегии от държавите членки.
- ✓ Европа се нуждае също от **по-мобилна работна сила**. За това ще способства и по-скорошното приемане на изготвената вече рамка на **професионалните квалификационни степени**. През 2006 година Комисията възнамерява да внесе предложения за опростяване на реда за взаимно **признаване на квалификационните степени**. Държавите членки следва да ускорят премахването на всички ограничения върху мобилността на работници от наскоро присъединилите се към Съюза страни.

- ✓ Регионалните и местните власти следва да разработват проекти, които ни приближават към осъществяването на Лисабонската ни амбиция. **Следващото поколение структурни фондове** (в т.ч. за развитие на селскостопанските райони) ще отчита тази необходимост – с насочване на вниманието върху растежа и заетостта на местно равнище.

III. По-добро управление на „Лисабон“

Управлението на Лисабонската стратегия следва да бъде **радикално подобро**, така че да стане **по-ефикасно и по-разбираемо**. Досега отговорностите бяха размити между Съюза и държавите членки. Действат твърде много припокриващи се и бюрократизирани процедури за отчетност, а и недостиг на политическа съпричастност.

За да бъде преодоляно създалото се положение, Комисията предлага цялостен ремонт на реда, по който ще се изпълнява обновената Лисабонска стратегия:

- **Единната Национална програма за действие за растеж и заетост**, приета от съответното национално правителство след обсъждане с парламента, би способствала за осигуряване на съпричастност, а легитимността на национално равнище би била засилена посредством участието на социалните партньори и гражданското общество в разработката на такава национална програма. Програмата посочва действията и показателите за реформа в съответствие с преобладаващите в съответната държава членка условия. Разработката и приемането ѝ следва да бъдат извършени от правителството на национално равнище след обсъждане с националния парламент.
- **Държавите членки назначават г-н или г-жа Лисабон на правителствено равнище** със задачата да координира различните елементи на Стратегията и да представя Лисабонската програма.
- **Националните Лисабонски програми** за растеж и заетост биха се превърнали в основния инструмент за отчетност на мерките по Лисабонската стратегия. Така значително би бил опростен действащият изключително претрупан набор от отчети в рамките на Отворената координация, който механизъм Комисията възнамерява да прегледа.

- **Приоритетите за действие на равнището на ЕС** са определени и представени в отделно публикуваната Общностна лисабонска програма за действие. Следва да бъде постигнато съгласие по значимостта на тези приоритети, за да бъде ускорен процесът на вземане на съответните решения и на тяхното изпълнение.
- Опростяването на отчетността ще бъде осъществено на равнището на ЕС чрез **интегрирането в рамките на единен пакет на действащите механизми за координация в областта на икономическата политика и заетостта съгласно Договора** (по-специално съгласно Широките насоки на икономическата политика и Насоките за заетостта). На практика това ще става посредством Стратегически годишен доклад, който ще се публикува всеки януари.

Практическото изпълнение е ахилесовата пета на Лисабонската стратегия. Предложенията за усъвършенстване на механизма на изпълнение биха могли да преодолеят много от съществуващите трудности. Но тези предложения могат да заработят само ако е налице действително **поет ангажимент от страна на държавите членки**.

За изясняване на конкретните действия и отговорности Комисията възнамерява да внесе **Лисабонска програма за действие**.

Наред с това Комисията предлага интегриран подход за **оптимизиране на действащите Широки насоки на икономическата политика и заетостта в рамките на нов цикъл на икономическа активност и заетост**. В бъдеще за придвижване на набелязаните реформи ще се прилага нов интегриран набор от Насоки, съпътстващи Лисабонската програма за действие. Насоките ще обхващат макроикономическата политика, заетостта и структурните реформи. От своя страна държавите членки следва да приемат – след широко обсъждане на национално равнище – Национални програми за действие за растеж и заетост, основани на конкретни ангажименти и количествени показатели.

За обединяване на всички посочени направления държавите членки следва да назначат **на правителствено равнище г-н или г-жа Лисабон**.

Отчетността също ще бъде опростена. Предвижда се единен „Лисабонски доклад“ за постигнатия напредък на равнището на ЕС и на съответното национално равнище. Този нов процес на отчетност ще представлява механизъм, чрез който Европейският съвет и Европейският парламент ще могат да съсредоточат вниманието си върху главните политически въпроси, без да бъдат обременявани от множеството секторни доклади, които се представят понастоящем в рамките на годишния цикъл.

Така за Европейския съвет ще бъде по-лесно да дава своите практически указания всяка пролет, а за Комисията – да играе своята роля по наблюдението на постигнатия напредък към Лисабонските цели, като при това насърчава положителните резултати и предлага допълнителни действия за поддържане на избрания курс.

Предизвикателството, свързано с доказването на необходимостта от реформа, не се изчерпва с настоящия доклад и дори не със стартирането на партньорството за растеж и заетост по време на Европейския съвет през март. Амбициозната Лисабонска стратегия за реформа не може да бъде отделена от задачата за разясняването на предизвикателствата, пред които сме изправени. Аргументите в полза на реформата трябва да бъдат повтаряни нееднократно, за да бъде внушено чувство на неотложност и да бъде показано, че ние действително сме в състояние да отвърнем на предизвикателствата – и то по определен европейски начин. Разпространяването на това послание обаче, така че то да стигне до всеки, изисква действително неотклонни усилия.

Задачата следва да бъде споделена от европейските институции. Главната отговорност обаче остава на равнището на държавите членки, където посланията могат да бъдат преведени на езика на националните поводи за дебат. В процеса следва да участват всички, които залагат на успеха на Европа – националните парламенти, регионите, градските и селските общности, гражданското общество. От своя страна Комисията ще постави програмата за растеж и заетост в центъра на своята информационна дейност по време на целия си мандат.

На тази основа Комисията препоръчва на Европейския съвет:

- да стартира ново Партньорство за растеж и заетост;
- да подкрепи Общностната програма за действие и да прикани държавите членки да приемат свои Национални програми за действие;
- да утвърди новия ред за управление на Лисабонската стратегия, предвиден в настоящия доклад, с цел да бъде повишена резултатността на политиката на общностно и на национално равнище и да бъде стимулиран съдържателен дебат и действителна политическа съпричастност към нашите Лисабонски цели.

НОВ СТАРТ НА ЛИСАБОНСКАТА СТРАТЕГИЯ: ПАРТНЬОРСТВО ЗА РАСТЕЖ И ЗАЕТОСТ

Заключения
на председателството на европейския съвет

Брюксел, 23 март 2005 г.

А. СТРАТЕГИЯ ЗА ДНЕСНИЯ СВЯТ

Пет години след старта на Лисабонската стратегия резултатите са смесени. Успоредно с напредъка, който не може да се отрече, налице са недостатъци и очевидни закъснения. С оглед на предизвикателствата, които трябва да бъдат решени, ще се плати висока цена за забавените и недовършени реформи, доказателство за което е пропастта между потенциала за растеж на Европа и този на нейните икономически партньори. Ето защо са необходими спешни действия.

За тази цел е много важно да се даде незабавно нов старт на Лисабонската стратегия и на приоритетите за растеж и заетост. Европа е длъжна да обнови основата на своята конкурентоспособност, да повиши своя потенциал за растеж и производителност и да укрепി социалното сближаване, като постави ударение върху знанията, иновациите и оптимизирането на човешкия капитал.

За да постигне тези цели, Съюзът трябва да мобилизира всички необходими национални ресурси и средствата на Общността, включително политиката за сближаване, в трите измерения на стратегията (икономическо, социално и екологично) и да може да се възползва по-добре от взаимодействието между тях в общия контекст на устойчивото развитие. Правителствата и всички други заинтересовани участници – парламенти, регионални и местни органи, социални партньори и гражданското общество – трябва да бъдат заинтересовани страни на Стратегията и да играят активна роля за постигане на нейните цели.

Същевременно финансовата перспектива за периода 2007–2013 година трябва да осигури на Съюза достатъчно средства за изпълнение на общите политики на Съюза, включително политиките, които допринасят за постигане на целите от Лисабон. Стабилните макроикономически условия са от съществено значение за усилията в полза на растежа и заетостта. Измененията и допълненията към Пакта за стабилност и растеж ще допринесат за това, като същевременно дадат възможност на държавите членки да бъдат пълноценни участници в новия старт за дългосрочен растеж.

Европейският съвет приветства доклада на Комисията *“Да работим заедно за растеж и работни места – нов старт на Лисабонската стратегия”* във връзка със средносрочния преглед, както и важния принос в този контекст на Европейския парламент, Комитета на регионите, Икономическия и социален комитет и социалните партньори. В светлината на тези предложения Европейският съвет се обръща към Комисията, Съвета и държавите членки с искане за незабавен нов старт

на Стратегията въз основа на следните елементи, насочени към растеж и заетост.

Европейският съвет приветства ангажимента, изразен от социалните партньори на Тристранната среща на върха на 22 март. Той призовава социалните партньори да представят съвместна работна програма за растеж и заетост в рамките на своите компетенции.

Освен това Съветът настоява Европейският икономически и социален комитет да създаде, заедно с държавите членки, икономически и социални комитети и други партньорски организации като взаимодействаща мрежа от инициативи на гражданското общество, насочени към насърчаване на изпълнението на Стратегията.

Б. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА НОВИЯ СТАРТ

Знания и иновации – двигатели на устойчивото развитие

Европейското пространство на знания трябва да даде възможност на предприятията да изградят нови конкурентоспособни фактори, на потребителите – да извлекат ползи от нови стоки и услуги, на работниците – да придобият нови умения. С оглед на всичко, важно е да се развиват научноизследователската дейност, образованието и всички форми на иновация, тъй като те дават възможност за превръщане на знанията в добавена стойност и създават повече и по-добри работни места. Нещо повече, през следващите години трябва да се насърчава истинският диалог между преките участници в обществото, основаващо се на знания както в публичния, така и в частния сектор.

В сферата на научноизследователската и развойна дейност се поддържа крайната цел от 3% инвестиции, при което частните и публичните инвестиции са разпределени по подходящ начин. На национално ниво трябва да се обособят конкретни междинни нива. Тази цел ще бъде постигната, *inter alia*, чрез данъчни стимули за частните инвестиции, подобър ефект на публичните инвестиции и съвременен управление на научноизследователските институти и университетите.

Седмата Рамкова програма за изследователска и развойна дейност ще даде нов тласък на Европейското изследователско пространство в полза на всички държави членки чрез засилване на сътрудничеството в Европа, стимулиране на частните инвестиции в области от решаващо значение за конкурентоспособността и запълване на технологичната пропаст. Програмата трябва да действа като инструмент на националните бюджети за научни изследвания. Стимулите, които Европа предлага

на изследователите, трябва да се повишат чрез ефективно подобряване на условията на придвижване и практикуване на професията. Създаването на Европейски изследователски съвет в подкрепа на най-новите фундаментални научни изследвания ще бъде от голямо значение в това отношение. Работата по Европейската космическа програма ще даде възможност за използване на капацитета за иновации и значителния потенциал в тази област.

Държавите членки трябва да развият своята иновационна политика в светлината на специфичните характеристики, *inter alia*, със следната цел: създаване на поддържащи механизми за иновативни МСП, включително новосъздадени фирми в областта на високите технологии, насърчаване на съвместна изследователска дейност между предприятията и университетите, подобряване на достъпа до рисков капитал, пренасочване на държавните поръчки към иновативни продукти и услуги, развитие на партньорства за иновации и създаване на иновационни центрове на регионално и местно ниво.

Новата *Програма на Общността за конкурентоспособност и иновации* трябва от своя страна да даде силен тласък на иновациите на цялата територия на Европейския съюз чрез създаване на нов механизъм за финансиране на иновативни МСП с висок потенциал за растеж, чрез опростяване и укрепване на мрежата за техническа подкрепа на иновациите в предприятията и чрез подкрепа на развитието на регионални центрове и европейски мрежи за иновации.

Европейският съвет отбелязва намерението на Комисията да внесе предложение за създаване на Европейски технологичен институт.

Европа се нуждае от солидна индустриална основа на цялата си територия. Провеждането на активна индустриална политика означава укрепване на конкурентните предимства на индустриалната база чрез гарантиране на взаимно допълване на действията на национално, транснационално и европейско равнище. Тази цел ще бъде преследвана, *inter alia*, чрез технологични инициативи, основаващи се на публично-частни партньорства и организиране на технологични платформи, насочени към разработване на дългосрочни изследователски програми. Комисията ще докладва по хода на подготвителната работа в тази област до юни.

Европейската инвестиционна банка трябва да разшири обхвата на своя Структурен финансов инструмент в областта на изследователската и развойна дейност и да проучи заедно с Комисията нови начини за из-

ползване на средствата на Комисията като инструменти за кредитиране от ЕИБ.

Изключително важно е изграждането на всеобхватно информационно общество, основаващо се на широкото приложение на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) в публичните услуги, МСП и домакинствата. За тази цел *Инициатива i2010* ще бъде насочена към изследователската и развойна дейност в областта на ИКТ, задоволяване на потребностите на промишлеността, сигурността на мрежите и информацията, както и сближаване и оперативна съвместимост за създаване на добре функциониращо информационно пространство.

Европейският съвет акцентира отново върху приноса на екологичната политика за растежа и заетостта, както и за качеството на живота, по-конкретно чрез развитие на екологични нововъведения и технологии, както и чрез устойчиво управление на природните ресурси, което води до създаване на нови предприятия и нови работни места. Съветът подчертава значението на енергийната ефективност като фактор на конкурентоспособността и устойчивото развитие и приветства намерението на Комисията да разработи Европейска инициатива за енергийна ефективност и Зелена книга през 2005 година. Екологичните иновации и екологичните технологии трябва да получат сериозен тласък, особено в областта на енергетиката и транспорта, като се отделя специално внимание на МСП и на утвърждаването на екотехнологиите в държавните поръчки. Освен повишаването на дела на този сектор на вътрешния пазар той има сериозен потенциал за износ. Европейският съвет приканва Комисията и държавите членки да изпълнят колкото е възможно по-скоро Плана за действие в областта на екотехнологиите, включително чрез конкретни действия по график, договорен с икономическите субекти. Европейският съвет потвърждава отново значението на задачата да се спре намаляването на биологичното разнообразие до 2010 година, по-конкретно чрез включване на това изискване в други политики поради значението на биологичното разнообразие за някои сектори на икономиката.

Привлекателна зона за инвестиции и работа

С цел да се насърчат инвестициите и да се осигури привлекателна обстановка за бизнес и работа Европейският съюз трябва да приключи изграждането на вътрешния пазар и да направи своята нормативна среда по-благоприятна за бизнеса; от своя страна бизнесът трябва да развие чувство за социална отговорност. Освен това е необходима ефективна инфраструктура, *inter alia*, за решаване на проблема на липсващи връзки, предоставяне на достъпни услуги в общ интерес и създаване на

здравословна среда, основаваща се на устойчиво потребление и производство и високо качество на живот.

Европейският съвет призовава държавите членки да положат всички усилия за спазване на задълженията, поети в Барселона през март 2002 година по отношение, *inter alia*, на транспонирането на директивите.

С цел приключване на изграждането на вътрешния пазар, Европейският съвет определя следните приоритетни области:

С цел повишаване на растежа и заетостта и засилване на конкурентоспособността, вътрешният пазар на услугите трябва да заработи с пълна сила при запазване на европейския социален модел. В светлината на този продължаващ дебат, който показва, че Директивата в сегашния ѝ вид не отговаря изцяло на тези условия, Европейският съюз настоява да се предприемат всички възможни усилия в рамките на законодателния процес, за да се осигури широк консенсус, който да отговаря на тези цели.

Европейският съвет отбелязва, че ефективните услуги от общ икономически интерес играят важна роля в една конкурентоспособна и динамична икономика.

Всяко споразумение по REACH трябва да балансира загрижеността за екологията и здравеопазването с нуждата от утвърждаване на конкурентоспособността на европейската индустрия, като се обръща специално внимание на МСП и тяхната способност за иновации.

В допълнение към активната политика в областта на конкуренцията Европейският съвет призовава държавите членки да продължат да работят за намаляване на общото ниво на държавните помощи, като едновременно с това отчитат евентуалния недостиг на пазара. Това движение трябва да бъде придружено от пренасочване на помощта в подкрепа на някои хоризонтални цели като изследователска дейност, иновации и оптимизиране на човешкия капитал. Реформата на регионалната помощ трябва също да даде стимул за високо ниво на инвестициите и да осигури намаляване на несъответствията, съобразно целите от Лисабон.

Европейският съюз отново подчертава значението, което отдава на подобряването на нормативната рамка, и настоява работата да продължи, както е предвидено между другото от инициативата на шестте председателства и Оперативната програма на Съвета за 2005 година, за разработване на цялостна оценка, която да бъде представена на едно

от предстоящите заседания на Съвета. Той отбелязва съобщението, представено от Комисията, и подчертава необходимостта от решителни действия по тези направления както на европейско, така и на национално ниво. Европейският съвет се обръща с искане към Комисията и Съвета да обмислят обща методология за измерване на административното бреме с цел постигане на споразумение до края на 2005 година. Това споразумение трябва да се възползва от резултатите от пилотните проекти на Комисията, които ще бъдат представени в течение на 2005 година; Съветът призовава Комисията да развива своята система за анализ на въздействието в съответствие със своите съобщения, да работи съвместно със Съвета за осигуряване на по-бърз напредък в контекста на опростяване и да предприеме инициативи за насърчаване на участието на всички лица, които имат пряко отношение към този процес. Той подчертава, че предприетите инициативи в контекста на усъвършенстване на нормативната среда не трябва в никакъв случай да се превръщат в административно бреме.

Малките и средните предприятия играят ключова роля за растежа и заетостта и участват в развитието на индустриалната рамка. Следователно държавите членки трябва да продължат да провеждат политика на намаляване на бюрокрацията, въвеждане на обслужване на едно гише и осигуряване достъп до кредити, микрокредити, други форми на финансиране и съпътстващи услуги. Достъпът на МСП до програмите на Общността е също от основно значение. Освен това Комисията и държавите членки се призовават да използват по най-добрия възможен начин мрежите за съдействие на МПС. За тази цел те трябва бързо да разработят с националните и регионалните социални партньори и доколкото е възможно – с търговските палати, необходимите мерки за рационализация и сътрудничество.

Европейският съвет настоява Европейският инвестиционен фонд да разнообрази дейността си, особено във връзка с финансиране на иновативни МСП чрез мрежи от индивидуални инвеститори (бизнес ангели) и мрежи за трансфер на технологии. Заедно с Комисията трябва да се намери гъвкаво финансиране, подходящо за такива дейности. Това действие също трябва да бъде подкрепено от новата програма на Общността за конкурентоспособност и иновации.

Освен това единният пазар трябва да се основава на физически вътрешен пазар, без никакви ограничения на оперативната съвместимост и логистиката. Разполагането на високоскоростни мрежи в слабо обслужвани райони е предпоставка за развитието на икономика, основаваща се на знанията. По принцип инвестирането в инфраструктурата ще ускори растежа и ще доведе до по-голямо икономическо, социално

и екологично сближаване. Във връзка с инициативата за растеж и програмите за бърз старт Европейският съвет подчертава значението на изпълнението на приоритетни проекти в областта на транспортните и енергийните мрежи и призовава Съюза и държавите членки да продължават инвестиционните си усилия и да насърчават публично-частните партньорства.

Отворената световна икономика предлага нови възможности за стимулиране на растежа, конкурентоспособността и реструктурирането на европейската икономика. Европейският съвет признава значението на постигането на амбициозно и балансирано споразумение на преговорите в Доха и не по-малкото значение на разработването на двустранни и регионални споразумения за свободна търговия. Преследването на тези цели трябва да бъде съпътствано от устойчиви усилия за осигуряване на международно сближаване на стандартите, включително по отношение спазването на правата на интелектуалната собственост.

Растеж и заетост за социално сближаване

Европейският съвет приветства съобщението на Комисията за социалния дневен ред, което ще съдейства за постигане на целите на Лисабонската стратегия чрез укрепване на европейския социален модел в стремежа към пълна заетост и по-голямо социално сближаване.

Повишаването на равнището на заетост и удължаването на нейната продължителност, съвместно с реформата в системите за социална закрила, е най-добрият начин за поддържане на сегашното ниво на социална закрила. В контекста на работата си по новия старт на Лисабонската стратегия Комисията ще вземе под внимание въпросите, свързани с начините за осигуряване на устойчиво финансиране на нашия социален модел и ще докладва за това пред Европейския съвет през есента.

Целите, свързани с постигане на пълна заетост, качество на работното място, производителност на труда и социално сближаване, трябва да намерят място в ясни и измерими приоритети: работата да се превърне в реална възможност за всеки, да се привличат все повече хора на пазара на труда с цел подобряване на приспособимостта, инвестиране в човешкия капитал, модернизирани социалната закрила, утвърждаване на равни възможности между мъжете и жените и, *inter alia*, насърчаване на социалното интегриране.

Много е важно да се привличат повече хора на пазара на труда. Тази цел ще бъде постигната чрез активна политика на заетост, подходящо

заплащане на труда и мерки, които балансират заетостта и семейния живот, включително чрез подобряване на детските заведения. Трябва да се даде приоритет на равните възможности, стратегиите за активна напреднала възраст, насърчаването на социалната интеграция и превръщането на недекларирания труд в легална заетост. Трябва да се разработват нови източници на работни места в сферата на услугите за физически лица и фирми, в социалната икономика, в управлението на селските райони и опазването на околната среда и в нови индустриални професии, отчасти чрез утвърждаване на местни партньорства за растеж и заетост.

Новите форми на организация на труда и по-голямо разнообразие на договорните условия за работещите и фирмите, по-доброто съчетаване на гъвкавост със сигурност ще допринесат за приспособимостта. Трябва да се наблегне и върху по-доброто прогнозиране и управление на икономическата промяна.

Човешкият капитал е най-важният актив на Европа. Държавите членки трябва да разгърнат усилията си за повишаване на общите стандарти на образованието и за намаляване броя на лицата, които напускат училище преди завършване, най-вече чрез по-нататъшно изпълнение на работната програма *Образование и обучение 2010*. Ако искаме да постигнем целите от Лисабон, образованието през целия живот е условие *sine qua non*, особено с цел постигане на високо качество на всички нива. Европейският съвет призовава държавите членки да направят образованието през целия живот възможност, отворена за всички в училищата, фирмите и домакинствата. Трябва да се отдели особено внимание на материалната база за образованието през целия живот по отношение на нискоквалифицираните работници и персонала на малките и средните предприятия. Затова Европейският съвет апелира към ранно приемане на програмата, която Комисията ще представи в скоро време. Тази материална база трябва да се осигури и чрез организиране на работното време, услуги в подкрепа на семейството, професионална насоченост и нови форми на разпределяне на разходите.

Европейското образователно пространство трябва да се развива чрез насърчаване на географската и професионална мобилност. Европейският съвет изтъква значението на разпространението на европейския паспорт (Europass) и на приемането на Директивата за признаване на професионалната квалификация през 2005 година и на Европейската рамка за квалификациите през 2006 година.

Съюзът и държавите членки трябва да провеждат политиката на социално включване в нейния многостранен подход, като отделят

специално внимание на целевите групи, например децата в бедни семейства.

Връщането към устойчив растеж изисква по-голяма географска динамика, повишена социална и професионална интеграция и по-пълно използване на човешкия потенциал, а именно – младите хора в Европа. За тази цел Европейският съвет прие Европейски пакт за младежта, който е включен в Приложение I като едно от средствата, допринасящо за постигане на целите от Лисабон.

V. УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО

С действията си ЕС и държавите членки трябва да осигурят по-голям и по-практичен принос към растежа и заетостта. Ще бъдат въведени по-опростени механизми. Целта е тристранна: да се улесни определянето на приоритетите, като същевременно се поддържа общият баланс на стратегията и взаимодействието между отделните ѝ компоненти; подобряване на изпълнението на тези приоритети на място чрез разширяване на участието на държавите членки; опростяване на процедурата на мониторинг с цел да се получи по-ясна картина на изпълнението на стратегията на национално ниво.

Този нов подход, основан на тригодишен цикъл, който започва през тази година и трябва да бъде подновен през 2008 година, ще съдържа следните етапи:

- а) Стартов момент за цикъла ще бъде синоптичният документ на Комисията (Стратегически доклад). Този доклад ще бъде разгледан от съответния състав на Съвета и ще бъде обсъден на пролетното заседание на Съвета, което ще определи политическите насоки на икономическите, социалните и екологичните аспекти на стратегията.
- б) В съответствие с процедурите, заложи в член 99 и член 128 на Договора, и въз основа на заключенията на Европейския съвет, Съветът ще приеме набор от Интегрирани ръководни насоки, състоящи се от два елемента: общи ръководни насоки за икономическата политика (broad economic policy guidelines - BEPGs) и ръководни насоки за заетостта (employment guidelines - EGs). Като общ инструмент за координиране на икономическите политики, BEPGs трябва да продължат да обхващат целия спектър на макро- и микроикономическите политики, както и на политиката за заетост, доколкото тя си взаимодейства с тези политики; BEPGs

ще осигурят обща икономическа последователност между трите аспекта на стратегията.

в) Въз основа на Интегрираните ръководни насоки:

- Държавите членки ще разработят на своя отговорност Национални програми за реформа, насочени към техните потребности и специфични условия. По тези програми ще се проведат консултации с всички заинтересовани страни на регионално и национално равнище, включително с парламентарните органи, в съответствие със специфичните процедури на всяка държава членка. Програмите ще вземат предвид националните цикли на политика и могат да бъдат преработени в случай на промени в ситуацията. Държавите членки ще засилят вътрешната си координация, ако това е необходимо, чрез назначаване на национален координатор за Лисабонската стратегия.
- От своя страна Комисията ще представи "Лисабонска програма на Общността" като аналог на националните програми, обхващаща всички действия, които трябва да бъдат предприети на равнището на Общността, в интерес на растежа и заетостта, отчитайки необходимостта от конвергенция на политиките.

г) Докладите относно следващите действия по Лисабонската стратегия, които държавите членки ще изпращат на Комисията всяка година, включително прилагането на открития метод на координация, сега ще бъдат групирани в един-единствен документ, който ще съдържа ясно разграничение между отделните области на действие и ще прилага всички мерки за изпълнение на националните програми, предприети през предходните дванадесет месеца. Първият от тези документи ще бъде представен през есента на 2006 година.

д) Комисията ще докладва всяка година за изпълнението на трите аспекта на Стратегията. Въз основа на оценката на Комисията всяка пролет Европейският съвет ще прави преглед на напредъка и ще решава дали са необходими корекции в Интегрираните ръководни насоки.

е) За BEPGs ще важат съществуващите многостранни договорености за мониторинг.

В края на третата година от всеки цикъл Интегрираните ръководни насоки, Националните програми за реформа и Лисабонската програма

на Общността ще бъдат подновявани в съответствие с гореописаната процедура, като отправна точка ще бъде Стратегическият доклад на Комисията, основан на цялостна оценка на напредъка през предходните три години.

През 2005 година цикълът ще започне през април с представяне от Комисията на Интегрираните ръководни насоки, разработени въз основа на настоящите заключения. От държавите членки се изисква да разработят своите Национални програми за реформа през есента на 2005 година.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЦЕЛИТЕ ОТ ЛИСАБОН – КЪДЕ СМЕ НИЕ?

Анализ на Центъра за икономическо развитие

Автори: д-р по икономика Георги Прохаски, Мариета Цветковска,
Петър Станков, Здравко Иванов, Георги Михайлов,
Магдалена Вършилова

София, април 2005 г.

Въведение

Приетата през 2000 г. Лисабонска стратегия представлява политически ангажимент на страните членки на ЕС за осъществяване на амбициозна програма за промяна, целяща да превърне Европа в периода до 2010 г. в “най-конкурентоспособната, основана на знанието, динамично развиваща се икономика в света, способна на устойчив икономически растеж, с повече и по-добри работни места и по-голяма социална стабилност”. Сега, пет години по-късно, е ясно, че постигнатият напредък в реализирането на поставените цели е крайно недостатъчен и резултатите са далеч от очакваните. Причините за тези резултати се крият в твърде многото цели, често противоречивите приоритети, липсата на добра координация, недоброто транспониране на целите, задачите и мерките от общностно на национално равнище.

Направеният средносрочен преглед на изпълнението на Лисабонската стратегия доказва необходимостта от обновяване на идеята за такава стратегия, като вниманието се насочва към растежа и заетостта с убеждението, че съсредоточаването на усилията върху тези две задачи ще доведе до по-добри резултати. Препоръките на ЕК пред пролетния Европейски съвет са насочени към формулиране на начините за справяне с предизвикателствата пред растежа и заетостта. На практика става дума не за нова стратегия, а за нови действия на европейско и национално равнище, които да помогнат за постигане на набелязаните цели. Основните характеристики на обновената Лисабонска стратегия са: ограничен кръг политически приоритети; по-малко на брой, но по-точно формулирани цели; реални резултати; усъвършенстване на действащите механизми за тяхното постигане.

Новото е, че се изоставя идеята за непременно догонване на най-добрите по всички показатели и вниманието се насочва към ограничен кръг политически приоритети и действащите механизми за тяхното осъществяване. Обновената Стратегия предполага постигане на по-голяма динамика на икономическото развитие на основата на осъществяването на традиционните европейски приоритети (като социално сближаване и социална справедливост) и реализирането на конкретна политика с максимално практическо въздействие. Доразвиването на започнатите вече реформи и предприемането на нови действия в тяхна подкрепа ще доведе до реализирането на растеж и заетост, които биха позволили да се спазят ангажиментите за по-нататъшно либерализиране на пазарите, за утвърждаване на социална Европа с грижа за опазване на околната среда. Това може да стане само при наличието на високопроизводителна икономика с висока добавена стойност и високи равнища на заетост.

За трета поредна година *Центърът за икономическо развитие и Британското посолство в София* си сътрудничат в усилията си да поставят целите от Лисабон в дневния ред на българското общество. Вече няма съмнение в близкото членство на България в ЕС и Стратеги-ята от Лисабон се превръща от интересна рамка от цели, приоритети и задачи в основа за формулиране на националната икономическа поли-тика. Като неправителствена организация, работеща за формулиране на подходящи решения и подпомагане на обществената дискусия в об-ластта на икономическата политика, ЦИР си постави за задача да прави ежегодна оценка на изпълнението на целите от Лисабон и да запознава обществеността с резултатите.

Следвайки препоръките на обновената Стратегия за фокусиране върху националните приоритети, ЦИР поставя в своя анализ акцент върху предизвикателствата пред образованието във връзка с развитието на пазара на труда. Убедени сме, че качеството на човешкия фактор и спо-собността на образователната система да отговори на изискванията на пазара на труда за високо образована и квалифицирана работна сила са от изключително важно значение за изпълнение на целите от Лиса-бон, за постигане на по-висок растеж и на по-пълна заетост на основата на конкурентоспособна икономика.

Растеж на българската икономика

Мярка за изпълнение на целите от Лисабон за устойчив растеж и повече работни места са **стабилната макроикономическа среда и надеждната бюджетна политика**. В последния Редовен доклад на Европейската комисия за напредъка на България в процеса на присъединяване към ЕС от края на 2004 г. е отбелязано, че “макроикономическата стабилност прави възможен устойчивия икономически растеж”². По предварителни данни **ръстът на БВП** през 2004 г. е 5.6 на сто (при 4.3 през 2003 и 4.9 през 2002 г.). Тези сравнително високи темпове (едни от най-високите в Европа) са постигнати благодарение на продължаващото реструктуриране на икономиката и въздействието на провежданата политика, тъй като външните условия останаха неблагоприятни – слаб растеж на икономиката в ЕС (основен партньор на България), високи цени на суровия петрол и др.

Очаква се този темп на икономически растеж да се задържи и през настоящата година. Макар и сравнително висок и изпреварващ значително темповете в ЕС, които са 2.2 на сто за ЕС-15 и 2.3 на сто за ЕС-25³, той не е достатъчен за изпълнение на целите, които си поставяме, а именно – сближаване до стандартите на живот в ЕС.

Нов момент в характеристиката на икономическия растеж в България е ускоряването на темпа на нарастване на сектора на услугите в сравнение с този на индустрията. До средата на 2004 г. индустрията беше най-динамичният генератор на добавена стойност, след което станаха услугите. Най-голям принос за растежа на сектора има търговията, която нараства с 11.9 на сто, а с най-висок относителен темп растат финансовите услуги (32.5 на сто). Макар и в зародиш, тази тенденция за развитие на услугите в България вероятно ще се задълбочи. Като се има предвид големият потенциал в сектора, това ще доведе до допълнителен растеж.

Основни фактори за ускорения икономически растеж са външната търговия и инвестициите. Динамиката на външния **стокообмен** през 2004 г. (паралелно нарастване на износа и на вноса в евро с около 20 на сто) показва, че националната икономика успява да се справи с неблагоприятното въздействие на високите цени на нефта и ниския курс на долара. Значително (но преодолимо засега) затруднение създава забавеният растеж в Еврозоната. Продължаващото нарастване на обема на отри-

² Европейска комисия, Редовен доклад за напредъка на България в процеса на присъединяване, 2004, стр. 31

³ По данни на Евростат

цателното външнотърговско салдо предизвиква опасения за състоянието на текущата сметка и възможностите за финансиране на дефицита. По наше мнение, не съществува сериозен риск, тъй като нарастването на вноса за момента е напълно обосновано: то се обуславя от високата инвестиционна активност и засиленото вътрешно търсене в резултат на увеличените нетни доходи, намалената безработица и развитието на банковото кредитиране. От стоквата структура на износа и вноса, и приноса на отделните стокви групи за тяхното нарастване става ясно, че голяма част от вноса е инвестиционен и обуславя последващ износ. Това важи особено много за вноса на машини (25.7 на сто от общия) и на суровини (40.5 на сто). Вносът на потребителски стоки е свързан с увеличеното потребителско търсене на изделия, които не се произвеждат от националната икономика. Наблюдаваното пренасочване на платежоспособното търсене към по-качествени и скъпи стоки засилва конкуренцията на вътрешния пазар и стимулира повишаването на вътрешната конкурентоспособност.

Утвърдената вече специализация и нарастващата конкурентоспособност на предприятията от леката промишленост, както и увеличените инвестиции в промишлеността и земеделието, представляват стабилна основа за бъдещо нарастване на износа. Импортоекмостта на експортното производство, по-нататъшното технологично обновление на икономиката и засиленият приток на чуждестранни инвестиции допълнително ще стимулират търсенето на вносна продукция. Всичко това ни дава основания да предполагаме, че досегашните темпове на нарастване на стокообмена ще се задържат и през 2005 година.

Средносрочните цели на икономическата политика са насочени към постигане на по-висок икономически растеж на основата на **растящ обем инвестиции**. Привличането на преки чуждестранни инвестиции е показател за привлекателността на икономиката и нейния потенциал за развитие, както и важен елемент от процеса на догонване на европейската икономика. Те са източник на ресурси за финансиране на дефицита по текущата сметка и за увеличаване способността на икономиката да произвежда повече продукция, да създава повече доход и да осигурява експортен ресурс. През 2004 година е постигнат рекорден приток на преки чуждестранни инвестиции (по наша оценка над 2.5 млрд. евро). Заявените инвестиционни проекти дават основание да се смята, че обемът на преките чуждестранни инвестиции ще се запази на сравнително високо равнище и през 2005 година.

Усилията на правителството сега са насочени към подобряване на бизнес климата за привличане на чужди инвестиции, които имат ключово значение за технологичното ѝ обновяване и трансфера на нови знания

и ноу-хау. Конкуренцията на чуждестранните инвеститори на вътрешния пазар стимулира повишаването на технологичните стандарти на местните производители, квалификацията на персонала и конкурентоспособността на българските фирми.

По данни на Евростат **средният доход на човек от населението** в България (по паритет на покупателна способност) за една година е нараснал с около 4 на сто и вече представлява 30.8 на сто от този в ЕС-25 и 28.3 на сто от ЕС-15. В предишния си доклад върху изпълнението на целите от Лисабон демонстрирахме, че дори при постоянен растеж на икономиката от 6 на сто годишно през 2020 година ще разполагаме с едва 50 на сто от БВП на човек от населението в ЕС-25⁴. Въпросът сега е как би могъл да се увеличи този темп на нарастване на БВП, така че да догоним по-бързо останалите страни по доходи на човек от населението. Очакваното му задържане на около 5 на сто през 2005 г. показва, че икономиката няма капацитет за допълнително ускоряване на растежа без бързо приключване на оставащите реформи и смяна на подхода на икономическата политика от политика на догонване по отношение на отделни показатели към политика на растеж, основан на реални предимства.

В сферата на **публичните финанси** изпълнение на консолидираната фискална програма през 2004 година доведе до излишък в размер на 3.3 на сто от БВП. Това изпълнение на фискалната програма се дължи главно на добрата събираемост на данъчни приходи (най-вече ДДС, акцизи, мита), както и на увеличения внос и поскъпването на горивата. Такъв голям излишък обаче показва или слабо планиране на приходите, или умишлено занижаване на очакванията с цел правителството да използва допълнителните средства по свое усмотрение. И при двата варианта фискалната политика на правителството подлежи на сериозна критика.

Високите темпове на икономически растеж през 2004 година се съпровождат с принципно благоприятно развитие в динамиката на ключовите показатели за пазара на труда – **заетост и безработица**. Равнището на безработица през 2004 година достига 12.16 на сто при 13.52 една година по-рано. Очаква се тази тенденция да продължи и през 2005 година в резултат както на правителствените програми за създаване на заетост (краткосрочен ефект), така и на кредитната експанзия и съпътстващото я стабилно развитие на икономиката (дългосрочен ефект).

⁴ По изчисления на WIIW (www.wiiv.at) новоприсъединените през 2004 година страни ще достигнат средното равнище в Съюза след 2015 година.

Приоритет на политиката на пазара на труда остават продължително безработните и безработните младежи, като диференцираният подход към конкретните целеви групи запазва значението си.

Растежът на заетостта обаче изпреварва растежа на **производителността**, което е индикация, че новата заетост не е високопроизводителна. България продължава да бъде страната с най-ниска производителност на труда в ЕС (едва малко над 30 на сто от средната за Съюза⁵). Нарастването ѝ ще зависи от ускоряването на общия икономически растеж и реструктуриране на заетостта към по-високопроизводителни дейности. За тази цел обаче е необходимо да се подобри инфраструктурата в икономиката и спешно да се реформира образователната система, да се повиши нейното качество и ефективност, за да се осигури добре образована и квалифицирана работна сила, отговаряща на потребностите на една по-ефективна и конкурентоспособна икономика.

Едновременно с препоръчаното от ЕК усъвършенстване на мерките за поддържане на макроикономическа стабилност и задълбочаване на структурната реформа⁶ трябва да се удвоят усилията за доизграждане на вътрешния пазар на стоки и услуги като част от Единния европейски пазар, установяване на благоприятна среда за развитие на предприятията и предприемаческата активност, изграждане на икономика на знанието. Някои прогнози сочат, че в бъдеще индустрията ще загуби ролята си на генератор на работни места в по-развитите европейски икономики, тъй като част от тези работни места ще бъдат изнесени в Източна Европа. Този естествен процес на миграция на икономически дейности (макар и болезнен в началото) може да се окаже от полза за всички – пренасочването на част от индустриалното производство към източноевропейските страни ще ги стабилизира и ще затвърди позициите им на международния пазар, ще създаде условия за ускорен растеж и за повишаване на заетостта и конкурентоспособността им. Освободените работници в развитите европейски страни ще се насочат към сектора на услугите. Неговото отваряне и нарастването на конкуренцията ще съдейства за бурното му развитие и за създаване на повече работни места, както и за разнообразяване на предлаганите услуги, и за повишаване на конкурентоспособността на икономиката на тази основа.

⁵ По данни на Евростат

⁶ Европейска комисия, Редовен доклад за напредъка на България в процеса на присъединяване, 2004, стр.43

Акценти в българския дневен ред (2004–2005 г.)

Обновената Лисабонска стратегия поставя по-ясни и разбираеми цели - постигане на по-висок растеж и по-пълна заетост. Приоритетните области за въздействие в изпълнение на тези цели също са определени по-точно: изграждане на привлекателна инвестиционна среда; поставяне на знанията и иновациите в основата на растежа; създаване на повече и по-добри работни места от бизнеса. България трябва не само да се впише в поставените от ревизираната Стратегия цели, но и да съсредоточи усилията си в преодоляване на изоставането чрез решаване на някои специфични за българското общество задачи. Ето защо ние смятаме че е необходимо да поставим акцент върху:

- Провеждане на благоприятна политика към предприятията
- Намаляване на административните режими
- Либерализиране на енергийния пазар
- Стимулиране на иновациите
- Развитие на сектора на информационните технологии
- Създаване на заетост
- Привеждане на образованието в съответствие с потребностите на пазара на труда.

Насърчаване на предприемачеството

Институционална среда за развитие на МСП

През 2004 година бе постигнат съществен напредък по отношение на институционалната рамка за развитие на МСП в България. След приемането на промените в Закона за МСП, новата Изпълнителна агенция за насърчаване на МСП (ИАНМСП) беше фактически структурирана през октомври 2004 година. Бяха слети старата Агенция за МСП и Изпълнителната агенция за насърчаване на търговията. След формирането на органа, изпълняващ политиката за МСП, която се формулира от Дирекция “Политика към предприятията” в Министерството на икономиката, на дневен ред започват да стават все по-актуални въпросите, свързани с повишаването на ефективността на програмите за подкрепа на бизнеса в България. Достъпът до информация относно програмите за насърчаване на предприемачеството, внедряването на нови технологии и нови управленски процеси и практики се оценяват като недостатъчни от самите предприемачи в България. Това може да се види ясно при сравняването на двете последователни оценки на

предприемачите за политиката към предприятията в България през 2002 и 2004 година⁷.

Именно затова ролята на 28-те нови регионални звена на ИАНМСП значително се повишава, тъй като необходимата на предприемачите информация ще бъде разпространявана във всички области на страната. Допълнително положително развитие в политиката към предприятията, което ще улесни бизнеса при търсене на информация, е намерението на ИАНМСП да разположи регионалните си звена в офисите на регионалните бизнес асоциации. Това на практика ще означава улеснен или дори директен достъп на бизнеса и бизнес асоциациите до инструментите за повишаване на конкурентоспособността на МСП. Това изисква от агенцията обаче засилена промоция на създадените нови възможности, тъй като използването на услугите на правителствени агенции или бизнес организации засега е подценено от предприятията като източник на растяща конкурентоспособност⁸. Едва около 1/10 от МСП в България използват браншовите организации като източник на информация.

С измененията в институциите, прилагачи политиката към МСП, тази негативна страна от осъществяването на насърчителната политика по отношение на МСП в България може да бъде по-бързо преодоляна. Създават се предпоставки за ефективно публично-частно партньорство не само в областта на предоставянето на информационни услуги за местните МСП, но и на бизнес консултации в различни сфери на управлението на МСП. По този начин се създават условия за консолидация на определени компании и създаване на механизми за сътрудничество в рамките на оформящите се клъстери в икономиката. В този контекст представителите на държавната администрация могат да служат и като модератори на сътрудничеството между компаниите в клъстерите.

Търсенето на повече информация от страна на МСП, която да служи в подкрепа на бизнеса, изисква по-активна роля на ИАНМСП при нейното предлагане. Затова агенцията започна **инициатива за издаването на Бизнес наръчник**. Този наръчник ще служи на предприятията най-вече по отношение на данъчното законодателство, правилата за обществени поръчки, различни такси, информация за концесии, външнотърговски режими, спедиторски компании. Той ще съдържа и информация за създадените гишета на предприемача в различните области и с какво те могат да бъдат полезни за регионалната икономика.

⁷ OECD. Bulgaria Enterprise Performance Assessment 2003; OECD. Bulgaria Enterprise Performance Assessment 2004. Докладите и допълнителни материали по тях могат да се изтеглят от: www.investmentcompact.org и www.ced.bg

⁸ ИАНМСП. Малките и средни предприятия в България 2002–2003. <http://www.sme.government.bg/bg/publications/default.asp>, с. 100

Още една съществена стъпка напред в политиката към предприятията беше **промяната на българската дефиниция за МСП**. С промяната в Закона за МСП през юли 2004 г. се завишиха критериите за численост на персонала и финансовите критерии, според които едно предприятие се дефинира като МСП. Според критериите за численост на персонала и независимост на МСП българската дефиниция е унифицирана с тази в ЕС. Това не е в сила за финансовите критерии, като в ЕС те са значително по-високи, отколкото в България. Заедно с това се измени и европейската дефиниция за МСП:

Дефиниция на ЕС за малки и средни предприятия в сила за ЕС до 31.12.2004 г.

Критерии		Микро предприятие	Малко предприятие	Средно предприятие
Численост на персонала		< 10	< 50	< 250
или	Годишен оборот	---	< 7 милиона евро	< 40 милиона евро
	Общо балансово число	---	< 5 милиона евро	< 27 милиона евро
Независимост		---	Да*	

В новата дефиниция на ЕС за малки и средни предприятия се премахва критерият независимост и се въвеждат прагови стойности за годишен оборот и балансово число и за микропредприятията⁹.

Дефиниция за малки и средни предприятия в сила за България и ЕС от 01.01.2005 г.

Критерии		Микро предприятие		Малко предприятие		Средно предприятие	
		BG	EU	BG	EU	BG	EU
Численост на персонала или	Годишен оборот	< 10	< 10	< 50	< 50	< 250	< 250
		---	≤ 2 млн. евро	< 5 млн. лева	≤ 10 млн. евро	< 15 млн. лева	≤ 50 млн. евро
Общо балансово число***		---	≤ 2 млн. евро	< 1 млн. лева	≤ 10 млн. евро	< 8 млн. лева	≤ 43 млн. евро
Независимост		Не**	Не**	Да*	Не**	Да*	Не**

* Не повече от 25 на сто от капитала или от правото на глас може да се притежава от едно или повече предприятия, които не са малки или средни.

** Липсва критерий за независимост на съответното предприятие.

⁹ Източник: <http://www.evroportal.bg/?tid=40&oid=671689>

**** В българската дефиниция за МСП този критерий е “Стойност на дълготрайните материални активи”, а не “Балансова стойност на активите”. Унификацията на дефинициите в България и в ЕС в това отношение беше отложена, както по отношение и на финансовите прагове. Тъй като България не е договорила преходни периоди по преговорна глава “Малки и средни предприятия”, може да се очаква пълно хармонизиране на двете дефиниции от 1 януари 2007 г.*

Очевидно финансовите прагове в България са значително по-ниски от тези в ЕС. Това обаче не винаги може да бъде третирано като негативна страна на промяната в законодателството за МСП в България. Аргументите в полза на плавното унифициране на българската с европейската дефиниция за МСП са насочени главно към това, че завишаването на финансовите прагове до близки стойности с тези в ЕС може да доведе до повече стимули за големите предприятия в България и да елиминира участието на малките и особено на микропредприятията до програми за насърчаване на конкурентоспособността.

Една особено интересна тенденция се открие през 2004 година по отношение на имиджа на предприемача. За пръв път след средата на 90-те години в България обществените нагласи към предприемачеството се променят в положителна посока както по отношение на предприемача, зает с едър бизнес, така и по отношение на възможностите за лична реализация чрез дребен бизнес. Изследването на обществените представи за българските предприемачи и бизнес е направено от Националния център за изучаване на общественото мнение (НЦИОМ) в началото на декември 2004 година. Положителните тенденции в това изследване са, че 2 години преди присъединяването към ЕС населението в България е все по-склонно да поема риск и да приема идеята за собствен бизнес като напълно възможна и реализируема алтернатива на наемния труд. Според изследването 70.0 на сто от българите са на мнение, че да имаш бизнес, си струва грижите и усилията. Това мнение е особено популярно при по-младото население, което в България очевидно има по-висока склонност към предприемачество. Все пак съществуват и обратни нагласи – около 43.7 на сто от респондентите не са склонни да виждат изгодите от собствен бизнес лично за себе си и предпочитат работа в държавния сектор¹⁰. Подобни нагласи свидетелстват, че съществува свободно поле за изява на програмите за насърчаване на предприемачеството и за стартиращи предприятия в България, които засега не обхващат достатъчно широк кръг потенциални предприемачи.

Още една позитивна промяна в тази област е, че през януари 2005 година МИ стартира проект “Подпомагане на конкурентоспособността на

¹⁰ http://www.focus-news.net/pdf/Bul_Business.pdf

българските предприятия” с бюджет около 30 млн. евро по програма ФАР 2004, който ще бъде насочен главно към подобряване на бизнес средата на регионално и местно ниво. Също в началото на 2005 година започна реално да функционира и **Националният иновационен фонд** към МИ с начален бюджет от 5 млн. лева, който непрекъснато ще расте и през 2007 година се очаква да достигне около 13 млн. лева. Целта на фонда е да насърчава иновативните МСП при реализацията на проекти с висока добавена стойност за икономиката. Макар и с нисък бюджет, стартът на този фонд е сигнал, че субектите, които формулират и които прилагат политиката за насърчаване на МСП в България, действат в синхрон при решаването на главните проблеми, свързани с растежа на сектора на МСП в България.

Заедно с това, след структурирането на Българската агенция за инвестиции, непрекъснатият растеж на преките чуждестранни инвестиции в икономиката и на инвестициите на зелено също дават основание да се смята, че преливащите ефекти към местния бизнес ще дадат тласък за развитие на сектора на МСП в България и особено на онези МСП, които разполагат с капацитета да бъдат поддоставчици за големите инвестиционни проекти, които се стартират в страната.

Въпреки положителните черти на институционалната среда за развитие на предприемачеството и МСП, тя далеч не е напълно структурирана в полза на дребния и средния бизнес. Могат да се открият поне няколко отрицателни страни на политиката към МСП в България, които през 2004 година останаха нерешени:

- отлагането на Закона за насърчаване на инвестициите в МСП, който урежда статута на дружествата за рискови инвестиции;
- липса на данъчни стимули за реинвестиране на печалбата от българските предприятия, независимо от териториалното им разположение;
- липса на данъчни стимули за прилагане на международно признати сертификати за качество и екологосъобразност на продукцията и на процесите в предприятията;
- отлагане на Закона за браншовите организации, който би уредил напълно представителността на бизнес организациите от гледна точка на предоставянето на публични услуги за МСП;
- неприемане на закон за частното изпълнение на съдебни производства, който би решил поне частично проблема с постоянното нарастване на взаимната задлъжнялост в икономиката.

Бариири за осъществяване на стопанска дейност и регулации за бизнеса

Целта на подобряването на административната и регулативна среда е непряко да се подкрепя желанието у потенциалните предприемачи за поемане на риск и да се стимулира развитието на предприятията чрез промяна в дейността на институциите (регулаторни органи, съдебна система, институции, които прилагат политиката към предприятията). Административната и регулативна среда е важна за развитието на бизнеса: колкото повече са ограниченията пред стартирането и функционирането му, толкова по-трудно расте предприятието. На макро ниво това влияе върху растежа на БВП и на съвкупното търсене, което от своя страна оказва вторичен задържащ ефект върху растежа на предприятията.

След миналогодишното заключение, че **съществува сериозен потенциал за подобрения в административната среда за стартиране на предприятията в България**, се предприеха определени действия, които да облекчат стартирането на бизнес в България. МС създаде работна група за развитие на Стратегия за въвеждане на централен електронен регистър на юридическите лица и на електронен регистрационен център на Република България. Води се активен обществен дебат за изваждането на търговската регистрация от органите на съдебната система. Освен това МИ предприе действия за облекчаване на редица от най-проблемните за бизнеса лицензионни, регистрационни и разрешителни режими, след като извърши детайлното им проучване. Мнението на предприемачите за този процес в България се оказва благоприятно, тъй като повечето от тях оценяват процеса на стартиране на бизнес като достатъчно улеснен. Въпреки това процесите на получаването на определен тип лицензи и разрешителни след стартирането все още не се оценяват достатъчно положително от предприемачите в България, което предполага възможности за подобряване на работата на администрацията в тази сфера¹¹.

Друго направление за подобряване на публичните услуги и техните регулации е *частичното им делегиране* на представители на частния бизнес. Подобно решение е предвидено от Съвета за модернизиране на държавната администрация. Това ще доведе до облекчаване преди всичко на регулативните режими. През 2005 година предстои да се уточни кои услуги ще бъдат приватизирани.

¹¹ OECD. Bulgaria Enterprise Policy Performance Assessment 2004 (под печат)

Допълнителни подобрения на административната среда за стартиране и развитие на бизнес могат да се направят в следните области:

- улесняване на фалитите на предприятията, за да се облекчи прехвърлянето на ресурси към по-продуктивни дейности; България се нарежда на 83-о място (от 105 държави) в Глобалния доклад за конкурентоспособността 2004–2005 по ефективност на законодателството, уреждащо фалитите;
- въвеждане на алтернативни съдебни практики, за да се улесни прилагането на договорите и намалят разходите на българските компании по спазването на договорите и правата за собственост; България се нарежда на 80-о място (от 105 държави) в Глобалния доклад за конкурентоспособността 2004–2005 по защита на правата на собственост, включително върху финансовите активи.

Последното е особено важно предвид непрекъснатото усложняване на проблема с междуфирмената задлъжнялост. Стъпка към решаване на този проблем ще бъде приемането на законопроекта за частното съдебно производство.

Защита на конкуренцията и държавни помощи

Насърчаването на конкуренцията е важна крачка към реално реструктуриране на икономиката през целия период на икономически преход и особено преди присъединяването на страната към ЕС. Заедно с приватизацията и създаването на нова конкуренция на старите държавни или реструктуриращите се предприятия в икономиката (чрез улесненото стартиране на предприятия), създаването на ефективни механизми за защита на конкуренцията е следващата стъпка за утвърждаване на ефективното функциониране на българската пазарна икономика.

След приемането на Закона за защита на конкуренцията през 1998 година и след поправките му от 2002 година, които конституираха КЗК като независим орган, който да следи за отпускането на държавни помощи за определени предприятия, през 2004 година беше направена третата стъпка към превръщането на КЗК в орган, който ефективно да защитава конкуренцията в икономиката. С приемането на Правилника за прилагане на Закона за държавните помощи¹² КЗК вече контролира отпускането на държавни помощи от всички държавни структури на централно и местно равнище към фирмите. Важна промяна е, че всяка помощ ще бъде съгласувана с КЗК. Правилникът регламентира в кои случаи е допустима държавна подкрепа под каквато и да било форма

¹² ДВ, бр. 59 от 7.07.2004 г.

(субсидии, държавни гаранции, участие на органи на властта в смесени дружества, данъчни преференции, разсрочване на задължения към бюджета и към НОИ и др.), независимо дали обектът на подпомагане е държавен или частен. Предоставянето на държавни помощи според правилника ще се отчита в специален регистър, въз основа на който финансовият министър ще прави годишен доклад и ще го изпраща за одобрение в парламента и в Еврокомисията. Контролът на ЕК върху дейността на местния орган за защита на конкуренцията е гаранция за последващо подобряване на конкурентната среда в икономиката.

За предприятията е важно да се отбележи, че този подзаконов нормативен акт допуска държавна помощ, но само в конкретни дейности като насърчаване на МСП и на заетостта, въвеждане на екологосъобразни производства, стимулиране на научно-развойната дейност и подкрепа за регионално развитие. От обхвата на действие на мерките в правилника се изключват земеделието, рибовъдството и националната отбрана, които са обект на специфични регулации.

В периода на преход неформалните практики за държавни помощи за определени предприятия или отрасли са един от факторите за изоставане на структурната реформа в страната. Това е така, защото тези практики насочват или задържат по изкуствен начин ресурси в слабопроизводителни дейности, което пречи на повишаването на добавената стойност в икономиката, респективно на икономическия растеж. С приемането на правилника се залагат предпоставки за въвеждане на тенденцията, която отдавна е валидна за европейските икономики, а именно: и в българската икономика преките помощи под каквато и да било форма за определени предприятия или сектори постепенно да отпаднат като активна мярка в политиката към предприятията за сметка на хоризонтално ориентираните мерки, подкрепящи бизнес средата като цяло.

Две събития от 2004 година обаче поставят под въпрос механизмите на ефективна защита на конкуренцията и регламентирането на държавните помощи. Едното е решението на правителството да предостави без конкурс или търг концесията на автомагистрала "Тракия" на консорциум от 3 компании, а другото е създаването на държавната компания "Публични инвестиционни проекти" с първоначален капитал от 340 млн. лева. Отдаването на концесия на магистрала "Тракия" без конкурс създава прецедент, който може да бъде използван и при другите магистрала в страната, които предстоят да бъдат изградени, както и за подобни инфраструктурни обекти. Единствените купувачи винаги могат да диктуват условията по сделките. Това създава пазарна ситуация от типа на монопсон-монопол, на която даденият консорциум

от компании е единственият възможен купувач на концесията (което намалява потенциалната ѝ цена, т.е. приходите за бюджета) и освен това се превръща и в единствен продавач на услугата за нейните потребители (което винаги увеличава крайната ѝ цена). Отдаването на инфраструктурни обекти обаче без конкурс е все още законна дейност на правителството и би следвало да се препоръча Законът за концесиите да бъде изменен така, че да забрани подобен род компрометиращи практики.

Създаването на държавната компания “Публични инвестиционни проекти” е неефективен метод, по който правителството насочва средства към определени отрасли на икономиката. Тази компания създава условия за насочване на огромни ресурси към дейности, които частният сектор може да реализира при по-ниски разходи. Тя дава възможност държавната икономическа политика да формулира инвестиционни приоритети, които няма да могат да бъдат следвани от следващите правителства и нещо повече – съдържа опасност от грешно формулирани правителствени приоритети, тъй като познавателният капацитет на правителството също е ограничен. Тези средства могат да бъдат изразходвани по-ефективно, ако с тях бъде създаден фонд, който да финансира – задължително на конкурентен принцип – иновационни проекти на български компании, без значение каква е отрасловата им принадлежност. Друг начин за по-ефективно стимулиране на бизнес средата е средствата, които се заделят за публични инвестиционни проекти, да бъдат насочвани директно към бизнеса под формата на социалноосигурителни облекчения.

Ефективна администрация и електронно правителство

Подобряването на средата за инвестиции и труд в страната е свързано с повишаването на ефективността на работата на държавната администрация. В тази област правителството продължава усилията си - след приемането на Стратегия за модернизиране на държавната администрация с план за действие, през декември 2004 година МС подготви документ, наречен *“Визия за държавната администрация през 2007 година”*. Той има за цел да формулира основните принципи за работа на държавната администрация, които да бъдат приети и подкрепени от всички политически сили. Това се прави с цел да се осъществи по-плавна приемственост между отделните екипи, които ръководят реформата в държавната администрация през периода до членството на страната в ЕС. От своя страна такава приемственост съдържа потенциал за прилагане на по-последователна икономическа политика, което обуславя по-бързо нарастване на общественото благосъстояние. Успешното изпълнение на визията ще позволи на

българската администрация да се подготви за пълноправното членство в ЕС.

Визията се основава на промените в Закона за държавния служител и Закона за държавната администрация. Първите целят въвеждане на конкурсното начало при подбор на служители в администрацията и оценка на индивидуалното трудово изпълнение на държавните служители, както и ясни правила за растеж в кариерата. Вторите промени създават по-ясна връзка между формулиране и прилагане на политиките в отделните области чрез промяна на статута на държавните агенции в изпълнителни към отделни министерства.

Областите, в които е необходимо да се продължи реформата в държавната администрация, са:

- подобряване на административното обслужване;
- подобряване на процеса на формулиране на политики;
- по-рационално изразходване на бюджетни средства;
- повишаване на капацитета за работа на държавния служител.

Друг важен проектодокумент е новият *Административнопроцесуален кодекс*, който има за цел да уреди отношенията между гражданите и администрацията. Очакваните ефекти от приемането и прилагането на този кодекс са повишаване на качеството в работата на администрацията, подобрен достъп на гражданите до правосъдие и по-добър контрол върху чиновниците. Това ще доведе до опростени, достъпни и разбираеми за гражданите административни процедури.

През 2004 година влезе в сила новият Закон за обществените поръчки. Приемането му бе наложено от необходимостта България да изпълни задълженията, поети в процеса на преговори с ЕС по глава първа "Свободно движение на стоки". Едно от изискванията е създаването на самостоятелен държавен орган в областта на обществените поръчки – нещо, което е направено със създаването на Агенцията по обществени поръчки. Националното законодателство се приведе в съответствие с европейското в тази област.

Законът отчита и някои специфични условия при възлагане на обществени поръчки в страната. Накратко новите моменти в закона са:

- Държавната политика в областта на обществените поръчки се осъществява от министъра на икономиката.
- Създават се два нови органа – Агенция по обществени поръчки и Арбитражен съд към Агенцията по обществени поръчки.

- Законът въвежда нови трикратно завишени стойностни прагове на обществените поръчки.
- От ЗОТ са изключени обществените поръчки, свързани с отбраната и сигурността на страната, както и търговията с оръжие, възлагани по специална процедура на международна организация.
- Разработени са образци на обявления за обществени поръчки и информация за сключени договори.
- Изрично се регламентира възможността двама или повече възложители да вземат решение за провеждане на обща процедура за обществена поръчка.
- Предвидени са и нови процедури за възлагане на обществени поръчки – договаряне със и без обявление; конкурс за проект.
- Увеличени са минималните срокове за представяне на оферта.
- Въвеждат се специални правила за възлагане на обществена поръчка чрез покупка на стоковата борса.
- Създава се нов регистър на обществените поръчки.
- Оспорването на решението на възложителя не води до автоматично спиране на процедурата и не пречи на нейното изпълнение.

Като цяло мнението на предприемачите за новия закон е противоречиво, като се изразяват някои опасения относно неговата ефективност и прозрачност.

В областта на електронното правителство страната отбелязва напредък чрез въвеждането на 3 е-услуги за бизнеса в Интернет пространството. Все още обаче съществуват пазарни и административни ограничения, които не позволяват на електронното правителство в България да се разгърне напълно. От една страна, малко предприемачи в България използват електронен подпис, макар че техният брой непрекъснато расте. Това е породено главно от психологически фактори като например недоверие към работата на държавната администрация в Интернет пространството и към защитата на личната информация. Те могат да бъдат преодолені чрез активна промоция на възможностите, които електронното правителство дава на бизнеса и на значителното занижаване на разходите за общуване с администрацията. От друга страна, цените на електронните подписи не са непоносимо високи, но все още са бариера за използването им. Недостатъчната конкуренция между различните (все още само 2) доставчика на електронен подпис не позволява драстичното намаляване на цените за използването му. След извършване на първоначалните разходи, разходите по доставяне на електронен подпис на всеки следващ потребител са много по-ниски, отколкото са цените на електронния подпис в България. Това съдържа възможности за създаване на реално работеща конкуренция в този бранш, което не

само ще понижи цените на подписа, който дава достъп до е-правителството в България, но и ще повиши неговата използваемост сред бизнеса и населението. Последното място, на което България категорично стои в индекса е-Европа¹³, изисква значително подобрене на работата на администрацията при предлагането на услугите, заложи в правителствената Стратегия за въвеждане на електронно правителство в България¹⁴.

Стратегията предвижда предоставянето на 20 услуги по електронен път (8 за бизнеса и 12 за гражданите) до края на 2005 година, но поради недостатъчно финансиране на дейностите, заложи в плана за действие, и поради липса на координация между различните институции в работата по прилагането му, засега само 3 услуги за бизнеса и 4 за гражданите са достъпни през Интернет. Имайки предвид и затруднения достъп до електронен подпис, може да се заключи, че в областта на електронното правителство има съществени възможности за прогрес през 2005 година.

Усъвършенстване на инфраструктурата

Либерализацията на **мрежовите услуги** (инфраструктурата) е приоритетна задача, залегнала в Стратегията от Лисабон. В резултат на този процес се очаква пораждаване на конкурентни отношения между участниците както в рамките на отделните държави, така и на наднационално ниво, в Единния европейски пазар. Въвеждането на пазарни принципи в отраслите, доскоро смятани за естествени монополи, трябва да осигури атрактивни цени и високо качество на предоставяните услуги. Всичко това цели повишаване на конкурентоспособността на европейската икономика.

За да стане реалност вътрешният пазар, всички държави членки на ЕС са задължени напълно да отворят пазарите си на електроенергия и природен газ до 2004 година за небитовите и до 2007 година за битовите потребители. Тези ангажменти се отнасят и за България като бъдещ член на ЕС. В тази връзка нашата страна пренася предписанията на европейските директиви, регулиращи енергийния сектор в нашето законодателство. Преди да кажем обаче, че имаме ефективно функциониращ пазар на електроенергия и газ, трябва да извървим дълъг път, чиито ясни очертания в момента липсват. Подобно е заключението, направено в последния Доклад на Групата на високо равнище под председател-

¹³ ФПИК. Информационно общество, 3/2004, с. 3

¹⁴ Стратегията е приета от МС през декември 2002 година, а Планът за действие за изпълнението на Стратегията (2004–2005) – през март 2004 година.

ството на Вим Кок, според който либерализацията в този сектор в ЕС остава “на теория”.

С приемането на правната рамка в енергийния сектор бяха поставени основите за възникване на пазарни отношения. За съжаление на този етап не може да се говори за ефективно функциониращ пазар на електроенергия и природен газ. Напредък бе постигнат с навлизането на частен капитал в сектора, както и по отношение на намаляване на държавните помощи.

От средата на 2004 година предприятията с годишно потребление над 40 Гвтч имат право да договарят свободно цените и количествата на потребяваната от тях електроенергия. Приблизително 30 са българските предприятия, които отговарят на условията за получаване статут на привилегирован потребител. Само седем са предприятията, сменили своя доставчик. Появата на търговски посредници, друг символ на наличието на пазарни отношения, е събитие, което на този етап също не се случва.

Предлагането на електроенергия се осъществява от трима активни продавачи - ТМИ 2, АЕЦ “Козлодуй” и ТЕЦ “Варна”, които все още са държавна собственост. Количеството енергия, която продавачите могат да предложат в рамките на свободния пазар, се определя от ДКЕВР. От страна на търсенето има седем активни купувачи. Цените на балансиращия пазар не са атрактивни за участниците на свободния пазар, тъй като са по-неизгодни от цените на регулирания пазар. За пример можем да кажем, че средната цена при недостиг на еленергия на балансиращия пазар е около 70 лв./Мвтч. В същото време имаме гарантирана цена за 1 Мвтч електроенергия, произведена от ВЕЦ на регулирания пазар в размер на 80 лв. Ако обобщим всичко това, може да се каже, че имаме държавно предлагане, в лицето на горепосочените компании, централизирано определени цени и частни купувачи, чийто брой е твърде малък.

Все още е рано да се говори за пазар на газ (дори и в начален стадий на развитие), тъй като в този сектор доставките идват от едно място, преносителят е един, а изграждането на газоразпределителни мрежи тепърва започва.

На фона на бавно развиващия се енергиен пазар трябва да изтъкнем една положителна тенденция, свързана с държавните субсидии за сектора. В периода 2001–2005 година субсидията за енергийния отрасъл намалява от 55 млн. до 3 млн. лв., като за 2006 се предвижда субсидирането да бъде напълно прекратено. През 2004 година приключи и последното планирано увеличение на цените на електроенергията за битови потребители.

ли, което би трябвало да означава пълно прекратяване на кръстосаното субсидиране между промишлените и битови потребители.

Друг елемент на реформите в енергетиката, където има напредък, е приватизацията. Успешно бе извършена приватизацията на всички електроразпределителни дружества. Благодарение на прозрачната процедура бяха постигнати добри финансови резултати от сделката, като бяха привлечени и стратегически инвеститори в отрасъла.

В рамките на последната година няма особен напредък в сферата на транспорта. Законодателството, уреждащо взаимоотношенията между участниците във всички транспортни подотрасли, бе прието. Реална конкуренция в сферата на въздушния и железопътния транспорт все още липсва. Размерът на бюджетната субсидия за държавния железопътен превозвач остава все така висок. Раздържавяването в сектора върви бавно. Правителството обяви за концесия летищата Варна и Бургас и три пристанищни терминала, опитвайки се да навакса изоставането по отношение привличането на частни капитали в сектора и създаването на конкурентни условия. Противоречиви оценки можем да дадем на вече подписания договор за концесиониране на магистрала “Тракия”.

Първата реална крачка за привличане на частни компании в пристанищните дейности бе направена в началото на 2005 година. През януари Министерският съвет взе решение за отдаване на концесия на пристанищните терминали “Леспорт” и “Сомовит”. Месец по-късно правителството обяви конкурс за избор на концесионер, който да изгради нов терминал за опасни отпадъци към пристанище Варна.

Концесиите на двете черноморски летища Варна и Бургас бе другото ключово събитие, свързано с намаляване на държавната намеса в транспортния сектор. До финалния етап от конкурса за концесиониране достигнаха четири участника, а краен победител стана датската компания Copenhagen Airports. Тя предлага инвестиции в размер на 526 млн. евро за двете летища за целия срок на концесията - 35 години. Концесионното възнаграждение, което компанията ще изплати на държавата за този срок, се определя на 1,2 млрд. евро. Очаква се договорът за концесията да бъде подписан до края на април 2005 година.

С подписването на договора за отдаване на концесия на магистрала “Тракия” в края на март правителството потвърди желанието си да привлече частен капитал. Този акт можеше да бъде ясен знак за набелязаната положителна тенденция към намаляване на държавното участие в сектора, ако сделката не бе сключена без конкурсна процедура. По този начин се пренебрегват пазарните принципи и се създават условия за непрозрачност и корупция.

Иновациите – стимул за растеж

Знанието и наличието на достъп до актуална и точна информация са все по-важни фактори за успешното развитие на отделния индивид, компания и икономиката на страната като цяло. В основата на познанието стоят образованието, изследователската и развойната дейност, които в своята съвкупност допринасят за повишаване на иновативния потенциал на икономиката и съответно увеличават конкурентоспособността на страната на глобалния пазар.

След приемането на **Закона за насърчаване на научната дейност** в края на 2003 година следващата важна стъпка в посока насърчаване на иновационните процеси в страната бе одобряването на **Иновационна стратегия на България**. Първата редакция на стратегическия документ бе подготвена още в средата на 2002 г., но за съжаление едва през август 2004 г. правителството реши да даде зелена светлина на идеите, залегнали при подготовката на стратегията. Целите, заложили в основата на стратегията, са свързани с подобряване ситуацията по отношение на създаването и внедряването на иновационни продукти в българските предприятия, което неминуемо ще се отрази върху тяхната конкурентоспособност в локален и глобален мащаб.

Стратегията предвижда изпълнението на **десет основни мерки** за подкрепа и насърчаване на иновационните процеси в страната. Най-общо те могат да се разделят на:

1. Финансови мерки

- създаване на Национален иновационен фонд;
- насърчаване на заетостта на млади специалисти в малки и средни предприятия;
- изграждане и/или оптимизиране на технологични центрове.

2. Нефинансови мерки

- оптимизиране на системата „наука - технологии - иновации“;
- обучение в предприемачество;
- създаване на клъстери.
- възприемане на европейските индикатори за оценка на иновативния потенциал на промишлените предприятия;
- създаване и подкрепа на съществуващи технологични паркове;
- привличане на чужди инвестиции в изследователската и развойна дейност;

- създаване на центрове по предприемачество във висшите училища.

От началото на 2005 г. започна реално да действа **Националният иновационен фонд** към Министерство на икономиката. Бюджетът на Иновационния фонд за тази година е 5 млн. лв., като 20 на сто от тези средства са предназначени за т. нар. проекти за технико-икономическо проучване. Фондът има строго разписани правила и схеми за оценяване и финансиране на проектите, като цялостната дейност по администрирането му се изпълнява от Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия (ИАНМСП)¹⁵.

Все още е твърде рано да се говори за някакви реални резултати от прилагане на мерките, предвидени в стратегията, и по-специално – от работата на иновационния фонд, но е логично да се очаква подобряване на показателите, свързани с иновационната активност в страната, което естествено ще се отрази благоприятно на конкурентоспособността на българските предприятия.

В същото време последните официално оповестени данни¹⁶ за разходите за научни изследвания като дял от БВП за България показват положителна тенденция при постоянен спад от 1998 г. насам. За 2002 г. имаме 0.49 на сто от БВП разходи за научни изследвания, сравнено с 0.47 на сто за 2001 година. Макар и минимална, промяната в положителна посока е изключително важна за развитието на българската икономика. За съжаление повишението идва от увеличаване на държавните разходи (0.40 на сто за 2002 г. спрямо 0.37 на сто за 2001 г.), докато участието на бизнеса във финансирането на научната и изследователска дейност показва слабо понижаване (съответно 0.09 на сто и 0.10 на сто). Средната стойност на индикатора “разходи за научни изследвания” за ЕС-25 е 1.94 на сто, което е почти 4 пъти повече отколкото за България и все пак значително по-малко от заложените в Стратегията от Лисабон 3 на сто.

Интересна информация дават и данните, получени от проучване на Световната банка относно икономиката на знанието през 2004 година. Според резултатите от изследването в разглежданите четири направления (институции и бизнес климат, иновации, образование, информационни и комуникационни технологии - ИКТ)¹⁷ България изостава в цялостната

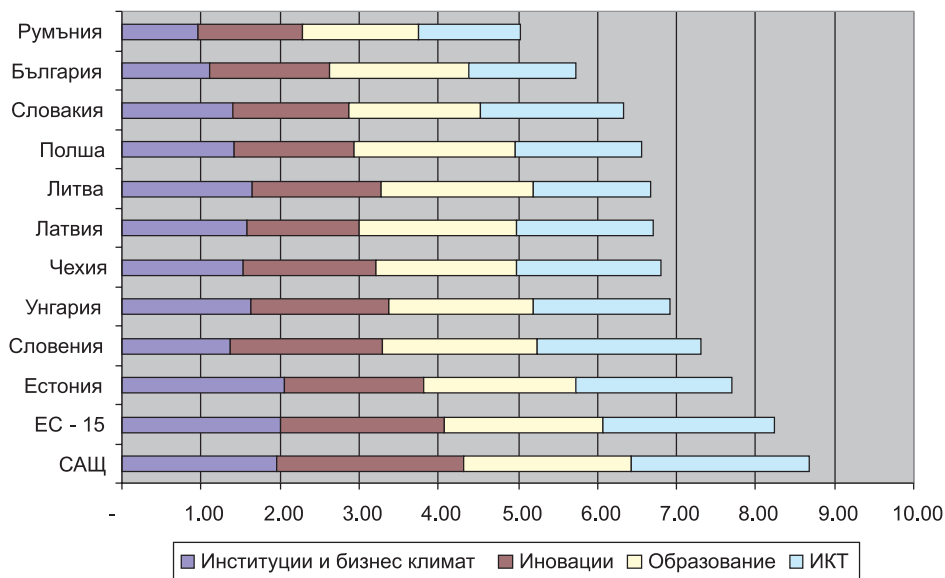
¹⁵ <http://www.sme.government.bg/>

¹⁶ Данните са за 2002 година.

¹⁷ Световна банка. Методология за оценка на знанието (КАМ 2004)

оценка (по скала от 1 до 10), като единствено по отношение на образованието представянето е адекватно на средното за ЕС-15.

Индекс на икономиката на знанието

Източник: Световна банка, методология за оценка на знанието (КАМ 2004)

По отношение на развитието на **информационното общество** ситуацията в България продължи да се подобрява и през последната година – от една страна, имаме увеличение на капацитета и качеството на предлаганите услуги (Интернет достъп, българско съдържание в мрежата, мобилна и фиксирана комуникация), съчетано с понижаване на цените, а от друга - повишаване на търсенето, предизвикано от осъзнатата необходимост от използване на ИКТ във всяка една сфера на икономическия и социалния живот. Въпреки това в сравнение със страните от ЕС разпространението на ИКТ в България е все още по-слабо.

За подобряване на разпространението и използването на ИКТ в страната положително се отразява работата по приетата през 2004 година. **Стратегия за конкурентоспособност на България на световните ИКТ пазари.** Идеята е да се заложи на значението на ИКТ за повишаване на производителността на труда и ефективността, както и на традиционно силния български ИКТ сектор. Световно признат е фактът, че ИКТ имат ключова роля за постигане на ускорен икономически растеж, а именно това е необходимо за по-бързото достигане на заложените в Стратегията от Лисабон цели.

Друга стъпка в правилната посока по отношение на оползотворяване предимствата на ИКТ и увеличаване на наличния потенциал в тази област е създаването в началото на 2005 г. на **ИКТ клъстер**. Като начало усилията на създателите на идеята са насочени в две изключително важни за икономическото развитие направления – създаване и засилване на публично-частното партньорство и подобряване на обучението в тази сфера. Така формираният клъстер би могъл да изпълнява ролята на медиатор между отделните участници в развитието на ИКТ индустрията в България - бизнес, правителство, академична общност, местна власт и неправителствени организации, с цел обединяване на усилията и постигане на резултати по пътя на изграждане на информационното общество в страната.

Създаването на възможност за запознаване с предимствата на информационните технологии в най-ранен етап е от съществено значение за използването на техния потенциал, ето защо разработването на **Национална стратегия и план за действие за въвеждане на ИКТ в българските училища** е сериозна заявка за ангажимента на правителството с тази задача. Стратегията е приета в началото на 2005 г. и има тригодишен срок на действие, като включва *пет основни направления*:

- Създаване на подходяща нормативна уредба, регламентираща обучението по ИКТ и обучението чрез използване на ИКТ.
- Компютризация – изграждане на компютърни класове във всички училища.
- Изграждане на информационна мрежа и свързване към високоскоростен Интернет на всички училища.
- Обучение и повишаване на квалификацията на учителите с цел въвеждане на ИКТ във всички учебни дисциплини.
- Създаване на образователен портал, платформи за дистанционно обучение и образователно съдържание по всички дисциплини.

Според целите на Стратегията България трябва да достигне средните показатели на ЕС по отношение на достъпа до ИКТ в училищата, като трябва да се има предвид, че почти всички страни членки имат подобна политика за въвеждане на този специфичен тип познание на най-ранен етап в образователните си програми. Изпълнението на Стратегията със сигурност би допринесло за едно бъдещо ускорено навлизане на ИКТ в икономическия живот, което естествено ще повлияе благоприятно на конкурентоспособността на българските предприятия.

Образование и квалификация за повече и по-добри работни места

Повишаването на образователното и квалификационното равнище на работната сила е ключът към създаването на конкурентоспособни трудещи се индивиди, висока заетост и гъвкав трудов пазар, което допринася за повишаване конкурентоспособността на бизнеса и икономиката като цяло, както и за постигането на по-добро социално сближаване и по-добър жизнен стандарт. Това е и основният извод, до който стигнаха както членовете на Групата на високо равнище под председателството на Вим Кок, така и Европейската комисия след анализа на постигнатия от европейската икономика незадоволителен напредък в изпълнението на Лисабонската стратегия пет години след старта на мащабната икономическа и социална реформа в Европа от 2000 година.

През следващите 5 години се очаква европейските икономики, в т.ч. и България, да поставят основен акцент при разработването на своята икономическа и социална политика върху *създаването на повече и по-добри работни места чрез привличане на повече хора към заетост и модернизиране на системите за социална защита, подобряване адаптивността на работниците и предприятията и насърчаване на повече инвестиции в човешки капитал посредством по-добро образование и квалификация.*

Привличане на повече хора към заетост и модернизиране на системите за социална защита

През последните години се наблюдават положителни тенденции в развитието на трудовия пазар в България, но все още равнищата на основните индикатори за състоянието на трудовия ни пазар са далеч от средните за страните членки на ЕС, което изисква предприемане на по-активна политика от България за постигане на Лисабонските цели в сферата на заетостта.

Тревожен е фактът, че България е на предпоследно място по равнище на заетост (15-64 г.) в Европа. По данни на Евростат за 2003 г. равнището на заетост в България е 52.5 на сто при средно за 25-те страни членки на ЕС от 63 на сто и целеви стойности от 67 на сто за 2005 г. и 70 на сто за 2010 година. След нас по този показател е единствено Полша. Най-добри позиции в тази област имат страни като Дания (75.1 на сто), Холандия (73.5 на сто) и Швеция (72.9 на сто), чиито икономики са едни от най-конкурентоспособните икономики в света според Доклада за глобалната конкурентоспособност (2004–2005) на Световния икономически

форум. България изостава в областта на заетостта в сравнение както с Малта (54.2 на сто) и Италия (56.1 на сто), които са с най-ниска заетост в ЕС, така и в сравнение с Румъния (57.6 на сто), с която очакваме да станем пълноправни членове на ЕС през 2007 година.

Увеличаването на заетостта в България през последните години се дължи както на развитието на бизнеса, така и на активната роля на държавата, чиито програми за заетост временно намалиха социалното напрежение, без обаче да доведат до създаването на устойчива заетост. Държавната политика по насърчаване на заетостта би трябвало да се фокусира основно върху осигуряването на възможност за повишаване образователното и квалификационното равнище на лицата в неравностойно положение на трудовия пазар и върху създаването на благоприятни данъчни и осигурителни преференции за бизнеса при наемането на нови работници и служители и при инвестиране в повишаване на квалификацията им.

През последните години се наблюдава положителна тенденция на нарастване заетостта при жените с по-бързи темпове от тази при мъжете, но все още равнището на заетост при жените в България е сравнително под средното за Европа. През 2003 г. заетостта при жените в България е едва 49 на сто при средно равнище за 25-те страни членки на ЕС от 55.1, за 15-те стари страни членки на ЕС от 56.1 на сто и целева стойност от 60 на сто до 2010 година. Необходимо е да се обърне внимание на факта, че България има проблем не само със сравнително ниската заетост при жените, но и със сравнително ниската заетост при мъжете. Докато разликата между България и Европа по отношение заетостта при жените е само 6 процентни пункта, то разликата по отношение заетостта при мъжете е почти 15 процентни пункта. Успешни държавни мерки за насърчаване заетостта при жените са създаването на благоприятни условия за повишаване на квалификациите им и за преквалификация и за стартиране на самостоятелен бизнес.

Заетостта сред възрастните хора (55-64 г.) се увеличава с по-бързи темпове в България в сравнение със страните членки на ЕС, но постигнатото равнище все още е твърде ниско и незадоволително. Заетостта сред възрастните хора в България се е увеличила с близо 10 процентни пункта от 2000 г. до 2003 г. по данни на Евростат (от 20,8 на сто до 30 на сто), но тя все още е далеч от средното равнище за 25-те страни членки на ЕС от 40,2 на сто и далеч от Лисабонската цел от 50 на сто до 2010 година. Наблюдаваната по-висока заетост сред възрастните хора се дължи преди всичко на въведените по-високи условия за достигане на пенсионна възраст, а не толкова на активната държавна политика по трудовия пазар. Успешното интегриране на възрастните

хора на трудовия пазар у нас може да се реализира единствено чрез повишаване образователното и квалификационното им равнище съобразно изискванията на бизнеса и икономиката, защото тези хора със своите т.нар. амортизирани знания и в близост до пенсионна възраст не са атрактивни и търсени от бизнеса. Осигуряването на данъчни и осигурителни преференции за бизнеса при наемането на възрастни лица също ще се отрази положително върху равнището на тяхната заетост.

Основните проблеми на трудовия пазар в България продължават да бъдат свързани със:

- сравнително ниския капацитет на използване на трудовите ресурси в страната – икономически активното население в страната е под половината от населението на 15 и повече години;
- ниската степен на заетост на младежите (15-24 г.) и възрастните хора (55-64 г.) съответно от 20.7 на сто и 30.1 на сто;
- сравнително ниското равнище на заетост във високо и средно високо технологичните производствени сектори – 22 на сто за България при средно 31 на сто за ЕС;
- сравнително високото общо равнище на безработица – 12 на сто за България и 9 на сто средно за ЕС през 2004 г.;
- високото равнище на безработица при младежите (15-24 г.) и възрастните лица (55-64 г.);
- високото равнище на дългосрочна безработица – 8.9 на сто за България при средно равнище за ЕС от 4 на сто;
- ниското образователно и квалификационно равнище на безработните – една трета от тях са с основно и по-ниско образование;
- големи регионални различия в заетостта и безработицата;
- наличие на сравнително голям брой обезкуражени лица.

За да отговори на горепосочените предизвикателства, държавната политика в областта на трудовия пазар следва да постави акцент преди всичко на повишаване образователното и квалификационното равнище на лицата в неравностойно положение на трудовия пазар и на създаването на адекватни насърчителни мерки за бизнеса за разкриване на нови работни места. Основната причина за наличието на сравнително висока безработица при младежите и възрастните хора е несъответствието между образователното и квалификационното им равнище и изискванията на бизнеса и икономиката. Осъществяването на редовен мониторинг на търсенето и предлагането на работна сила на национално, регионално и местно ниво ще позволи навременно адаптиране на образователните и квалификационните програми към изискванията на новата икономика на знанието. Изграждането на добро сътрудничество между представителите на бизнеса и образователните институции в

осигуряването на практически стаж за студентите, реформирането на образователните програми и преподавателските методики, разпространението на ИКТ в образованието, както и за реализирането на успешни научноизследователски проекти с практическо приложение, е изключително важно за повишаване конкурентоспособността на българската работна сила и подобряване ефективността на функциониране на трудовия пазар.

За привличането на повече хора към трудова дейност и за модернизирането на системите за социална защита според ЕК е необходимо формулиране на подходяща политика на активно стареене, насърчаване заетостта на жените, решаване на проблема с високата младежка безработица и високата степен на отпадане от образователната система, реформиране на данъците и социалните помощи, разработване и прилагане на по-ефективни активни политики на пазара на труда и индивидуално ориентирани услуги към търсещите работа, както и предприемане на ефективни мерки за борба с недекларираната заетост. *Специално за България ЕК препоръчва страната ни да се фокусира върху:*

- създаване на по-ефективни стимули за привличане на хората към трудовия пазар;
- модернизиране на обществената служба по заетостта;
- предприемане на индивидуално насочени действия към младежите и хората в неравностойно положение на трудовия пазар;
- предлагане и реализиране на по-ефективни мерки за интегриране на етническите малцинства на трудовия пазар;
- предприемане на адекватни действия за повишаване заетостта сред жените и премахване на разликите в заплащането, основани на полов признак;
- водене на ефективна борба с недекларираната заетост.

Подобряване адаптивността на работниците и предприятията

Високата способност на работниците и предприятията да се адаптират към новите икономически реалности е ключова за повишаване на производителността на труда и на икономиката като цяло и създаване на работни места в бързо растящите сектори. Това е особено актуално предизвикателство за България предвид предстоящото членство на страната ни в ЕС и необходимостта от успешно справяне с пазарните сили в Единния вътрешен пазар на ЕС. С цел повишаване способността за адаптация на трудещите се и на предприятията и гъвкавостта на

трудовите пазари *ЕК препоръчва да се премахнат препятствията пред трудовата мобилност, възникващи от действащите пенсионни схеми, да се положат усилия за създаване на адекватна политика по отношение на икономическите имигранти, да се направят законодателни промени за насърчаване на мобилността в сферата на свободните професии и утвърждаването на равните възможности, както и предприемане на насърчителни мерки за подобряване условията на труд и фирмените стратегии. Създаването на по-адекватна система за определяне на заплащането и намаляването на общата данъчноосигурителна тежест* са основните сфери, върху които следва да се съсредоточи България, за да подобри гъвкавостта на трудовия си пазар и за да повиши способността за адаптация на трудещите се и бизнеса.

Ключ към подобряване адаптивността на работниците и предприятията е *разработването и реализирането на успешни фирмени стратегии*. Таблицата по-долу показва, че малките предприятия в страната, които имат най-голям дял в общия брой предприятия, не са особено активни в предлагането на обучения за работниците и служителите, внедряването на иновации и притежаването на стандарти за качество, което ги прави негъвкави и неадаптивни към непрекъснато променящата се конкурентна среда.

Основни елементи на фирмените стратегии по вид предприятие

Дял (%)	Вид предприятие		
	Малко (1-50)	Средно (50-249)	Голямо (250+ наети)
Предлагат обучения като цяло	38.93	72.97	81.58
Предлагат допълнителна квалификация на вече квалифицираните си служители	11.49	18.26	34.72
Провеждат иновации	73.41	84.21	89.47
Притежават ISO	5.81	21.05	39.47
Оптимално ниво на служителите (дял в настоящия брой служители)	106.73	94.21	95.89

Източник: IFC. *Investment Climate Survey – Bulgaria (2002)*¹⁸

В тази връзка главната задача на бизнеса за посрещане на предизвикателствата от предстоящото членство на България в Европейския съюз е свързана с подобряване на фирмените стратегии и по-специално инвестиране в качествен професионален мениджмънт и в начално и продължаващо професионално обучение на работниците и служите-

¹⁸ <http://rru.worldbank.org/InvestmentClimate/ExploreEconomies/>

лите. Държавната подкрепа в тази област би могла да намери израз в осигуряване на данъчни преференции при инвестиции, водещи до подобряване адаптивността на работниците и предприятията.

Повече инвестиции в човешки капитал посредством по-добро образование и квалификация

Инвестициите в човешки капитал за по-добро образование и професионална квалификация на работната сила са третият ключов елемент на предложената от ЕК нова Лисабонска стратегия за създаване на повече и по-добри работни места. В тази област *ЕК препоръчва страните да се съсредоточат върху модернизирането и реформирането на образователните и квалификационните си системи, създаване на стратегии за учене през целия живот, ясно определяне на отговорностите (частни и обществени) за подобряване образователното и квалификационното равнище на работната сила и да предприемат адекватни мерки за по-малко ранно отпадащи лица от училище. Специално за България ЕК препоръчва да се съсредоточим върху решаване на следните проблеми:*

- справяне с отпадането от училище, нередовното посещаване и незаписването;
- осигуряване на достъп до образование на малцинствените групи;
- адекватно реформиране на професионалното образование в съответствие с изискванията на бизнеса и икономиката;
- осигуряване на равен достъп до обучение на безработните;
- развитие на стратегии за продължаващо обучение на регионално и общинско ниво.

Статистическите данни за равнището на безработица по степен на образование са красноречиво доказателство за това, че колкото по-високо образована е работната сила, толкова тя е по-конкурентоспособна и по-успешно се реализира на трудовия пазар. Както в България, така и средно за страните членки на ЕС най-високо е равнището на безработица при лицата с по-ниско от средно образование.

Равнище на безработица на населението (25-59 г.) по степен на образование

Степен на образование	Страни	2000	2001	2002	2003	2004
По-ниско от средно образование	ЕС-25	11.7	10.3	10.7	11.4	:
	ЕС-15	10.9	9.3	9.8	10.4	:
	БЪЛГАРИЯ	23.9	30.5	28.1	24.7	20.4
По-ниско от висше образование	ЕС-25	8.0	7.6	8.0	8.3	:
	ЕС-15	6.8	6.1	6.4	7.0	:
	БЪЛГАРИЯ	13.8	17.3	15.9	11.2	10.2
С висше образование	ЕС-25	4.4	3.9	4.3	4.7	:
	ЕС-15	4.4	3.9	4.3	4.7	:
	БЪЛГАРИЯ	6.4	8.0	7.7	6.4	5.3

Източник: Евростат

Важни задачи в образователната сфера пред страните членки на ЕС до 2010 г. са намаляване наполовина на броя на хората на възраст 18-24 г. само с основно образование; поне 85 на сто от хората на възраст 20-24 г. да са завършили средно образование и насърчаване "обучението през целия живот" с помощта на социалните партньори.

Тревожен е фактът, че 21.4 на сто от населението на възраст 18-24 г. в България има по-ниско от средното образование и няма намерение да продължава образованието си или да повишава квалификацията си. Средно за 25-те страни членки на ЕС равнището на този показател е 15.9 на сто. Това означава, че тези млади хора навлизат в трудовата си кариера със слаби конкурентни позиции на трудовия пазар. Необходими са насърчителни мерки за повторното интегриране на тези хора в образователната система и за включването им в различни професионално квалификационни курсове, които ще повишат качеството на тяхната заетост и възможностите им за трудова реализация.

**Рано напуснали училище
(% от населението (18-24 г.) с най-ниско образователно равнище,
което вече не участва в образованието и обучението)**

	2000	2001	2002	2003	2004
ЕС-25	17.2	16.9	16.5	15.9	15.9
ЕС-15	19.3	18.8	18.5	18.1	18.0
Страни от ЕС с най-добри позиции					
Словения	:	7.5	4.8	4.3	4.2
Полша	:	7.9	7.6	6.3	5.7
Чехия	:	:	5.5	6.0	6.1
Страни от ЕС с най-лоши позиции					
Малта	54.2	54.4	53.2	48.2	45.0
Португалия	42.6	44.0	45.1	40.4	39.4
Испания	28.8	28.6	29.0	29.8	30.4
БЪЛГАРИЯ	:	20.3	21.0	22.4	21.4
Румъния	22.3	21.3	23.2	23.2	23.6

Източник: Евростат

Делът на хората на възраст 20-24 г., които имат не по-ниско от средно образование в България, е сравнително добър – 76 на сто за 2004 година. Равнището на този индикатор е близък до средното за Европа, но все още е далече от целевото равнище от 85 на сто до 2010 година.

Значението на инвестициите в т.нар. обучение през целия живот за повишаване икономическия растеж и жизнения стандарт на населението все още силно се подценява в България, а и липсват достатъчно ефективни държавни мерки за насърчаването му. *Едва 1.3 на сто от населението между 25-64 години участват в образователен или обучителен процес.* По този показател България е на последно място в Европа.

**Обучение през целия живот
(% от населението (25-64 г.), участващи в образователен и
обучителен процес)**

	2000	2001	2002	2003	2004
ЕС-25	7.9	7.9	8.0	9.3	9.4
ЕС-15	8.5	8.4	8.5	10.0	10.1
Страни от ЕС с най-добри позиции					
Швеция	21.6	17.5	18.4	34.2	35.8
Финландия	19.6	19.3	18.9	25.3	24.6
Великобритания	21.1	21.7	22.3	21.3	21.3
Страни от ЕС с най-лоши позиции					
Гърция	1.1	1.4	1.2	3.7	3.7
Унгария	3.1	3.0	3.2	6.0	4.6
Словакия	:	:	9.0	4.8	4.6
БЪЛГАРИЯ	:	1.4	1.3	1.4	1.3
Румъния	0.9	1.1	1.1	1.3	1.6

Източник: Евростат

Създаването на качествена работна сила изисква и значителни инвестиции както от държавата, така и от бизнеса, и от трудещия се индивид. *Равнището на публичните разходи за човешки ресурси като процент от БВП в България все още е сравнително ниско - 3.57 на сто, което е доказателство, че инвестициите в човешки капитал все още не са приоритет на държавната политика. Пример в тази област могат да бъдат най-конкурентните икономики в света като Дания и Швеция, които отделят съответно 8.51 на сто и 7.66 на сто от БВП за развитие на човешките си ресурси.*

Заклучение – посрещане на предизвикателствата

Практиката от последните пет години показва, че главната цел на Лисабонската стратегия – превръщане на европейската икономика в най-конкурентната в света икономика, основана на познанието, не трябва да бъде ограничавана в рамките на предвидения първоначално срок до 2010 година. Това е цел, която може да бъде поставяна само дългосрочно, като се разбие и конкретизира на множество подцели с краткосрочен и средносрочен характер и само тяхното съгласувано и последователно изпълнение може да доведе до реализиране в дългосрочен план на основната цел. В този смисъл философията на Стратегията от Лисабон е вплетена в новата Конституция на обединена Европа, която провъзгласява “устойчиво развитие на Европа въз основа на равномерен икономически растеж и ценова стабилност, високо конкурентоспособна социална пазарна икономика, с цел да бъде постигната пълна заетост и социален прогрес при висока степен на опазване и подобряване на качеството на околната среда”.

Основополагащ момент в обновената Лисабонска стратегия е по-голямото взаимодействие между националните стратегии и цели, програми и мерки и тези на Общността като цяло. Това, което се очаква от нас сега, е разработването на основата на Програмата за действие на ЕС на Национална програма за действие, съдържаща ясни и твърди ангажименти за спазване от страна на България на поетите обещания, последователно осъществяване на реформите, пълна съвместимост на мерките и политиките в отделните области с общите цели. Предстоящите реформи в образованието (за въвеждане на европейските стандарти), в здравеопазването, администрацията, съдебната система, регионалната политика са жизненонеобходими за структурното преустройство на икономиката за осигуряване на по-висок растеж и по-пълна заетост.

За съжаление в българското общество и сред политическите сили липсва консенсус по крайните цели и пътищата за реализирането на тези реформи, а те са трудни и продължителни, с много негативи на началния етап и отсрочени във времето ефекти. Никое правителство не би искало да обере само негативите от реформите, ако няма предварително заявена съпричастност от страна на всички политически сили и постигнато разбиране в обществото. Ако обаче целите, задачите и мерките за реализирането на тези реформи се разпишат в Националната програма за действие, която трябва да се разработи в изпълнение на общностната Лисабонска стратегия, можем да разчитаме на успех. Националната програма трябва да съдържа пътната карта и междинните цели в изпълнението на Стратегията и да осигурява съгласуваност и

последователност на прилаганите мерки, както и да ангажира участието на всички заинтересовани страни.

Такива са и препоръките на ЕК за по-пълно съгласуване между цели, политики и участници, за внасяне на нова динамика в провежданите реформи, като се ангажира не само правителството, но и бизнесът, и гражданите. За изпълнението на жизненоважните цели на Стратегията от Лисабон не е достатъчна само волята на европейските институции за усъвършенстване на процедурите за пренасяне на целите от общоевропейско на национално равнище и за усъвършенстване на процедурите по изпълнението им. Необходимо е реално последователно участие на национално равнище, по-тясно сътрудничество между различните заинтересовани участници, осъзнато партньорство между всички политически сили, правителствени и неправителствени структури, социални партньори и граждани.

Част от препоръките на Групата на високо равнище под ръководството на Вим Кок са свързани с необходимостта от непрекъснато оценяване на напредъка по изпълнение на целите от Лисабон. С досегашното си активно отношение към разясняване на целите от Лисабон, инициране на дискусии по необходимостта от реформи и пътищата и средствата за тяхното прокарване, анализирането на състоянието и перспективите за развитие на българската икономика, ЦИР заявява готовността си да прави ежегодно подобна оценка и да насочва общественото внимание към онези краткосрочни и средносрочни приоритети, които биха довели до по-бързо изпълнение на целите.

Още преди една година в оценката си за изпълнението на целите от Лисабон посочихме значението на образователната система в страната за подобряването на образователното и квалификационно равнище на работната сила в унисон с изискванията на новата икономика, базирана на комуникационните и информационните технологии. Посочихме и необходимостта от подобряване на публично-частно партньорство за очертаване насоките на реформата. Сега отново заявяваме, че за подобряване качеството на човешките ресурси е необходимо приваждане на образователната и професионалната подготовка на работната сила в България в съответствие с потребностите на националната икономика. Това означава:

- Определяне и планиране на нуждите от квалифицирана работна ръка съобразно официалната визия за развитие на икономиката (Национален план за икономическо развитие, Национална програма за действие в изпълнение на целите от Лисабон) и последващо разработване на програми за тяхното задоволяване.

- Ангажиране на изследователски институти за реализиране на тази подцел.
- Изследване тенденциите в процеса на преразпределяне на заетостта (от индустрията към услугите и селското стопанство).
- Определяне на нуждите от квалифицирана работна ръка с активното участие на бизнеса (големите асоциации на работодателите – СРБ, БИБА и др.).
- Формулиране на политики за постигане на трайна устойчивост в производството, която да позволи нарастване на заетостта при едновременно нарастване на производителността на труда.

За тази цел предстои да се изследва:

- Какви са нагласите за промени в организацията и съдържанието на процеса на обучение във ВУЗ с оглед задоволяване потребностите на икономиката/бизнеса.
- Какви са вижданията на бизнеса за потребностите от реформа в образованието и квалификацията.
- Какво е мястото на бизнеса при подготовката на кадри за работа с нови съвременни технологии и за стимулиране на изследователската и развойна дейност, т.е. съществува ли целенасочена политика за квалификация и обучение на работната сила във фирмите и конкретни програми за нейното осъществяване.
- Какъв трябва да бъде приносът на изпълнителната власт за ускоряване процеса на реформа в образованието - консенсусна стратегия за развитие и реструктуриране на образованието на национално и регионално ниво; подобряване на нормативната уредба; стимулиране на взаимодействието между обучаващите институции и бизнеса чрез развитие, допълване и усъвършенстване на нормативната база в частта ѝ за производственото обучение и стажуване; насърчаване на научните изследвания и осигуряване на връзката между изследване, внедряване и производство.

Предлагани действия:

- Осигуряване на синхрон в действията на МОН и МТСП на основата на постоянно действаща работна група с участието на представители на работодателски организации, обучаващи институции, професионални съюзи, местни власти, МИ. Периодично провеждане на срещи, на които да се дискутират и идентифицират потребностите на отраслите на икономиката от работна сила и основните насоки за развитие на образованието и професионалната квалификация за задоволяване на тези потребности. Разработване на

конкретна програма за работа на експертната група със задачи, срокове и инструменти за тяхното изпълнение.

- Широка обществена дискусия с участието на представители на правителството (МОН, МИ, МТСП), представители на работодателите, представители на обучаващите, професионалните съюзи, водещи експерти, представители на чуждестранни инвеститори.
- Изграждане на консултационни центрове към висшите училища за професионална реализация и кариерно развитие, които да улесняват и оптимизират прехода от университета към работното място; договарянето на стажове, практики и други форми за натрупване на практически опит в рамките на следването.
- Стимулиране предприемаческата активност в научните организации – създаване на смесени звена за сключване на договори между фирми и научни организации за формулиране на идеи, разработване на идейни проекти, управление на патенти и т.н.
- Непрекъснато професионално обучение – стимулиране на фирмите да разработват целенасочени програми за непрекъснато обучение на фирмено равнище, определяне на потребностите от такова обучение на отраслово и регионално равнище, съвместно разработване с обучаващите организации на стандарти за професионално обучение, освобождаване на разходите на фирмите за обучение на персонала от корпоративен данък и т.н.

Готови ли са образователните структури да променят организацията и съдържанието на процеса на обучение в съответствие с потребностите на националната икономика, каква точно реформа в образованието ни е необходима, каква е ролята и отговорностите на управляващите, бизнеса, академичните среди и гражданското общество и как да се постигне по-добра координация в дейността на всички участници, за да се възстанови здравата връзка между образование, изследвания, внедряване, производство. Това са само част от въпросите, на които предстои да се даде отговор.

